

Μακεδονικά

Τόμ. 33, Αρ. 1 (2002)

Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνο-ρουμανικών πολιτικών σχέσεων (1866-1913)

Σπυρίδων Σφέτας

doi: [10.12681/makedonika.278](https://doi.org/10.12681/makedonika.278)

Copyright © 2014, Σπυρίδων Σφέτας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σφέτας Σ. (2002). Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνο-ρουμανικών πολιτικών σχέσεων (1866-1913). *Μακεδονικά*, 33(1), 23-48. <https://doi.org/10.12681/makedonika.278>

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟ-ΡΟΥΜΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ (1866-1913)

Αν η ελληνορωμαϊκή παράδοση αποτελεί τη βάση του ευρωπαϊκού πολιτισμού, τότε η Ελλάδα και η Ρουμανία πληρούν τις περισσότερες προϋποθέσεις σε σύγκριση τις άλλες βαλκανικές χώρες να ανήκουν στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Δεν είναι τυχαίο ότι και οι δύο χώρες εξαιρούνται από τον βαλκανικό χώρο με τη στενή σημασία του όρου και εντάσσονται στον ευρύτερο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, διότι έχουν περιοχές στις οποίες από πολιτισμική άποψη είναι ορατή η δυτική επίδραση. Δεν πρόκειται βέβαια μονάχα για την κληρονομιά της αρχαιότητας. Οι ηγεμονίες της Βλαχίας και της Μολδαβίας, που αναδύθηκαν τον 14ο αιώνα, ανέπτυξαν στενές πολιτικές, οικονομικές και θρησκευτικο-πολιτιστικές σχέσεις με το ήδη συρρικνωμένο Βυζάντιο και υπήρξαν τόπος καταφυγής πολλών Ελλήνων. Το ότι διατήρησαν ένα αυτόνομο καθεστώς στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας οφείλεται και στις ειδικές αυτές σχέσεις που είχαν αναπτύξει με την Κωνσταντινούπολη πριν την έλευση των Οθωμανών. Δεν είναι τυχαίο ότι η βυζαντινή κληρονομιά βρήκε πρόσφορο έδαφος στις παραδουνάβιες ηγεμονίες μετά την πτώση του Βυζαντίου. Κατά τη Φαναριώτικη περίοδο (1711-1821) η ελληνική πολιτιστική επιρροή ενισχύθηκε περισσότερο, ενώ οι ιδέες του Διαφωτισμού χάρη στην ελληνική παρουσία μεταφνεύθηκαν στο Βουκουρέστι και το Ιάσιο. Πέρα από τη δράση τους στον χώρο της παιδείας, οι Φαναριώτες κωδικοποίησαν το δίκαιο, κατήργησαν τη δουλοπαροικία και αποτέλεσαν παράγοντα ανάσχεσης της σλαβικής επίδρασης στις παρίστριες ηγεμονίες. Ανεξάρτητα από τις κατηγορίες που μπορεί κανείς να τους προσάψει, δεν πρέπει να λησμονείται ότι δρούσαν ως αξιωματούχοι του οθωμανικού κράτους.

Δεν είναι τυχαίο ότι η ελληνική επανάσταση άρχισε από τις παραδουνάβιες ηγεμονίες, όπου ο ελληνισμός αποτελούσε μειοψηφία, αλλά η επιρροή του ήταν σημαντική. Το ότι δεν επιτεύχθηκε σύμπνοια ανάμεσα στο κίνημα του Υψηλάντη και του Vladimirescu πρέπει να αποδοθεί κυρίως στη μη έκρηξη του αναμενόμενου ρωσο-τουρκικού πολέμου, πράγμα που προκάλεσε σύγχυση και πανικό στις τάξεις του δευτέρου. Έτσι, ανατράπηκαν τα αρχικά δεδομένα της συμφωνίας και ο Vladimirescu, για να αποτρέψει τον κίνδυνο τυρπώλησης του Βουκουρεστίου από τους Τούρκους, διαχώρισε τη θέση του από τον Υψηλάντη και παρουσίασε τον αγώνα του ως στρεφόμενο όχι κατά της οθωμανικής κυριαρχίας, αλλά κατά της φαναριώτικης ηγεμονίας. Αρνή-

ήθηκε ωστόσο να υποχωρήσει στα κλεύσματα των Τούρκων και να κηρύξει τον πόλεμο κατά του Υψηλάντη.

Με τον διορισμό ντόπιων ηγεμόνων στη Βλαχία και τη Μολδαβία (1821) η ελληνική πολιτιστική επίδραση άρχισε σταδιακά να μειώνεται προς όφελος της γαλλικής κουλτούρας, ενώ όλο και περισσότερο εκφραζόταν το αίτημα για ένωση των δύο ηγεμονιών, πράγμα που τελικά επιτεύχθηκε με προσωπική ένωση το 1859 και πραγματική το 1861. Ο Alexandru Ion Cuza αναγνωρίστηκε από την Υψηλή Πύλη ως ηγεμόνας της Ρουμανίας, όρος που εισήχθηκε από τον έλληνα Φιλιππίδη. Σε οικονομικό ωστόσο επίπεδο η ελληνική εμπορική δραστηριότητα συνεχιζόταν. Η ολοένα αυξανόμενη σημασία της ναυσιπλοΐας του Δούναβη, μετά την υπογραφή της συνθήκης της Αδριανουπόλεως (1829), προσέλκυε έλληνες επιχειρηματίες, κυρίως από τα Επτάνησα και την Ήπειρο. Αθηναίους ελληνικές κοινότητες εξακολουθούσαν να υπάρχουν στη Βραϊλα, το Γαλάτσι, τη Σουλινά, το Βουκουρέστι και αλλού¹. Έτσι εξηγείται η ίδρυση πολλών ελληνικών προξενείων στις ρουμανικές χώρες, με πρώτο το ελληνικό προξενείο του Ιασίου το 1835.

Μετά τη δημιουργία του ρουμανικού κράτους δόθηκε έμφαση στη λατινική καταγωγή και στο αυτόχθονο των Ρουμάνων ως των θεματοφυλάκων του δυτικού πολιτισμού. Με την ανάπτυξη της εθνικής ιστοριογραφίας² στο πνεύμα του ρομαντισμού του 19ου αιώνα η εικόνα που σχηματίστηκε για τους άλλους υπήρξε αρνητική. Οι Έλληνες δεν εξαιρέθηκαν. Η Φαναριώτικη περίοδος χαρακτηρίστηκε ως περίοδος οικονομικής εκμετάλλευσης και πνευματικής καθίζησης των Ρουμάνων. Ο εθνικός ποιητής Mihai Eminescu (1850-1889) από τον λογοτεχνικό κύκλο της Junimea χαρακτήρισε τους Έλληνες *ως το δηλητήριο της Ανατολής, ως ένα χαμερπή και υποκριτικό λαό που επιδιώκει την εκμετάλλευση και τη λεία*³. Πρώτος ο γνωστός ρουμάνος ιστορικός και πολιτικός Nicolae Iorga (1871-1940) ανασκεύασε τα στερεότυπα της ρουμανικής ιστοριογραφίας του 19ου αιώνα και έδωσε στους Φαναριώτες την ιστορική δικαίωση.

1. Για τον πνευματικό βίο των ελληνικών κοινοτήτων της Ρουμανίας κυρίως στο δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώνα βλ. Corn. Papacostea-Danielopolou, «La vie culturelle des communautés grecques de Roumanie dans la seconde moitié du XIXe siècle», *Revue des études Sud-Est européennes* 3 (1969) 476-493.

2. Όπως και στην περίπτωση της Ελλάδας η ελληνική ιστοριογραφία του 19ου αιώνα προσπάθησε να τεκμηριώσει τη θέση της ιστορικής ενότητας του ελληνισμού, αποκαθιστώντας το περιφρονημένο Βυζάντιο, έτσι και η ρουμανική ιστοριογραφία υπερτόνισε τη δακο-ρομανική ιστορική συνέχεια. Ο αντίστοιχος Παπαρηγόπουλος της Ρουμανίας, ο Alexandru Xenopol (1847-1920), συνέγραψε το ογκώδες έργο *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, προσπαθώντας να αποδείξει τη λατινική καταγωγή των Ρουμάνων και να αντixρούσει τις απόψεις των Ούγγρων για την εκκένωση της Δακίας.

3. K. Vesneck, *Rumänien*, Μόναχο 1998, σσ. 153-154.

Ως εθνικά κράτη η Ελλάδα και η Ρουμανία στο δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώνα επιδίωξαν μια μορφή συνεργασίας, κυρίως στον πολιτικό και εμπορικό τομέα. Ωστόσο, υπήρχε μια θεμελιώδης διαφορά: Η Ελλάδα διεκδικούσε ως ιστορική κληρονομιά τμήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ευνοούσε τη σύμπληξη μιας ενδοβαλκανικής συνεργασίας κατά των Τούρκων. Αντίθετα, η Ρουμανία δεν είχε άμεσες εδαφικές διεκδικήσεις επί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και προσπαθούσε απλά να εξασφαλίσει την πλήρη ανεξαρτησία της από την Υψηλή Πύλη, πράγμα που μπορούσε να πετύχει όχι αναγκαστικά με πόλεμο, αλλά και με τη διπλωματία. Έτσι, οι ελληνο-ρουμανικές διαπραγματεύσεις το 1866-1869 για μια αντιτουρκική συμμαχία δεν είχαν κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα.

Την πρωτοβουλία για μια ελληνο-ρουμανική συμμαχία είχε ο βασιλιάς Γεώργιος ενόψει της κρητικής εξέγερσης το 1866 και του κινδύνου ενός ελληνο-τουρκικού πολέμου. Κυρίως για τον λόγο αυτό έστειλε στο Βουκουρέστι τον Δεκέμβριο του 1866 τον πρίγκηπα Υψηλάντη. Φαινομενικά ο Υψηλάντης παρουσίασε την αποστολή του ως αποσκοπούσα στη συλλογή οικονομικών πόρων για τον κρητικό αγώνα από τους Έλληνες της Ρουμανίας, αλλά στην ουσία πρότεινε στη Ρουμανία τη συγκρότηση μιας συμμαχίας. Η εσωτερική κατάσταση της Ρουμανίας δεν ευνοούσε ωστόσο την έναρξη σχετικών συζητήσεων⁴. Μόλις στις 23 Οκτωβρίου 1866 η Υψηλή Πύλη είχε αναγνωρίσει τον Κάρολο ως κληρονομικό ηγεμόνα της Ρουμανίας υπό τον όρο του σεβασμού της επικυριαρχίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έτσι, η Ρουμανία δεν μπορούσε να διαθέτει περισσότερο από 30.000 στρατό παρά μονάχα με τη συγκατάθεση της Υψηλής Πύλης και στο νόμισμά της όφειλε να χαράξει εμβλήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας⁵. Ο ρουμάνος πρωθυπουργός Ion Ghica έκρινε ότι μια πολιτική συμμαχία με την Ελλάδα θα δυσαρεστούσε την Οθωμανική Αυτοκρατορία με ορατό τον κίνδυνο ο Σουλτάνος να άρει την αναγνώριση του Καρόλου.

Όταν στις 30 Δεκεμβρίου 1866 ο Τρικούπης ανέλαβε Υπουργός Εξωτερικών στην κυβέρνηση Κουμουνδούρου, επιδίωξε μια ευρεία ενδοβαλκανική συμμαχία. Τον Ιανουάριο του 1867 έστειλε στο Βουκουρέστι τον διπλωμάτη Μιχάλη Αντωνόπουλο υπό το πρόσχημα της διαβίβασης των συγχαρητηρίων του Γεωργίου προς τον Κάρολο για την αναγνώρισή του ως κληρονομικού ηγεμόνα της Ρουμανίας. Ο Αντωνόπουλος προσπάθησε να βολιδοσκοπήσει τις διαθέσεις της ρουμανικής κυβέρνησης. Παρόλο που και ο Κάρολος και οι υπουργοί του επικρότησαν την ιδέα μιας βαλκανικής συμμαχίας, απέφυγαν

4. Βλ. Const. Velichi, «Les relations roumano-grecques durant la période 1866-1879», *Revue des études Sud-Est européennes* 3 (1970) 527.

5. Βλ. Nic. Ciachir, *Istoria popoarelor din Sud-Est Europei in epoca modernă*, Βουκουρέστι 1998, σ. 271.

να αναλάβουν συγκεκριμένες δεσμεύσεις. Αλλά για περαιτέρω διαβουλεύσεις με την ελληνική πλευρά ο νεοδιορισθείς πρόεδρος της Ρουμανίας στη Γαλλία, Ion Bălăceanu, κατά το ταξίδι του προς το Παρίσι για την ανάληψη των καθηκόντων του πέρασε από την Αθήνα τον Φεβρουάριο του 1867. Στη συνάντησή του με τον Τρικούπη ο Bălăceanu τόνισε ότι η κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν αναπόφευκτη, αλλά αν την επέσπευδαν οι βαλκανικοί λαοί με ανώριμα κινήματα απλά θα προκαλούσαν την επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων σε ζητήματα που αφορούσαν άμεσα τους ίδιους του βαλκανικούς λαούς. Ούτε η Ελλάδα ούτε η Σερβία ούτε η Ρουμανία ήταν έτοιμες για πόλεμο με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αντί για μια άμεση και κοινή δράση προείχε, κατά τον ρουμάνο πολιτικό, η επίτευξη μιας ενδοβαλκανικής συνεννόησης για το μέλλον⁶. Ο Τρικούπης συμφώνησε γενικά με τη ρουμανική θέση. Επισκεπτόμενος τον Γεώργιο ο Bălăceanu επανέλαβε τις ίδιες θέσεις. Προχώρησε ακόμα περισσότερο προτείνοντας την ίδρυση μιας «Συνομοσπονδίας της Ανατολής» ως αποτέλεσμα της νίκης της βαλκανικής συμμαχίας επί των Οθωμανών. Η συμμαχία μπορούσε να συγκροτηθεί υπό δύο απαράβατους όρους: τον αποκλεισμό κάθε ξένης δύναμης από τη συμμαχία και τη διοργάνωση μιας συντονισμένης δράσης σε κυβερνητικό επίπεδο αντί των αυθόρμητων και ανώριμων κινήματων που οδηγούσαν τους χριστιανικούς λαούς στην καταστροφή. Ο Γεώργιος παραδέχτηκε ότι η Ελλάδα δεν ήταν έτοιμη για πόλεμο και ότι ο ελληνικός λαός ενεργούσε κάτω από συναισθηματική φόρτιση, κραυγάζοντας καθημερινά έξω από το παλάτι «Στην Κωνσταντινούπολη». Οι Έλληνες γνωρίζουν, συνέχισε ο Γεώργιος, ότι μονάχα με εξέγερση μπορούν να έχουν επιτυχίες. Θεώρησε ωστόσο προς το παρόν απαραίτητη την παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων για τη διέξοδο από την κρίση και παρακάλεσε τον Bălăceanu να ζητήσει τη μεσολάβηση του Ναπολέοντα του Τρίτου⁷.

Η γενικότερη εκτίμηση του ρουμάνου διπλωμάτη ήταν ότι ο Γεώργιος και ο Τρικούπης στην ουσία τελούσαν υπό την πίεση της κοινής γνώμης. Αν και δεν αμφέβαλλε για τον πατριωτισμό, την εργατικότητα και την αυτοθυσία των Ελλήνων, ωστόσο τους καταλόγιζε την έλλειψη οργανωτικού πνεύματος, πειθαρχίας και πολιτικού αισθητηρίου. Απόρησε πώς οι Έλληνες που διακρίνονταν στις εμπορικές επιχειρήσεις δεν μπορούσαν να δουν ψυχρά και να εκτιμήσουν νηφάλια ένα ζήτημα που τους αφορούσε ως έθνος. Αναζήτησε τη ρίζα του κακού στους υπέρμετρα φιλελεύθερους θεσμούς της Ελλάδας, στην κατάχρηση της δημοκρατίας από διάφορα πολιτικά παράσιτα με αποτέλεσμα η Ελλάδα μετά από 25 χρόνια ελεύθερου βίου να είναι οικονομικά χρεοκοπη-

6. Βλ. Velichi, *ό.π.*, σσ. 538-539.

7. *Ο.π.*, σσ. 540-541.

μένη, με αμαυρωμένο το κύρος της και με τους δρόμους της γεμάτους από «ληηστές»⁸.

Στις απόψεις αυτές του Bălăceanu αντανakλάται η διαφορά πολιτικής κουλτούρας Ελλήνων και Ρουμάνων. Παρά τη διεισδυση φιλελεύθερων και δημοκρατικών ιδεών στη Ρουμανία από τη ρουμανική νεολαία που είχε σπουδάσει στο Παρίσι δεν υπήρχε μια εγχώρια αστική τάξη που να προχωρήσει σε γενναίες οικονομικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Ο ρόλος του μονάρχη υπήρξε καταλυτικός, το δικαίωμα ψήφου των πολιτών καθοριζόταν από το μέγεθος της έγγειας ιδιοκτησίας τους και η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού, οι αγρότες ήταν στην πράξη δουλοπάροικοι, χωρίς δικαίωμα ψήφου και εκπροσώπησης στη Βουλή μέχρι το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Από την άποψη αυτή είναι κατανοητές οι θέσεις του ρουμάνου διπλωμάτη. Επί πλέον, οι Έλληνες, που είχαν αποκτήσει την ανεξαρτησία τους μετά από πολύχρονους αγώνες, είχαν αναπτυγμένο περισσότερο από τους Ρουμάνους το επαναστατικό πνεύμα, συνειδητοποιώντας τον ιστορικό τους ρόλο.

Οι αποφάσεις της Συνδιάσκεψης των Παρισίων (Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1869) για το Κρητικό Ζήτημα δεν ικανοποίησαν την ελληνική πλευρά. Εκτιμώντας ότι με τη στάση τους οι Μεγάλες Δυνάμεις, που παρέμειναν πιστές στο δόγμα της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ήθελαν να καταδείξουν την αδιαφορία τους για κάθε παρόμοιο απελευθερωτικό κίνημα και ότι μονάχα με τη δύναμη των όπλων των βαλκανικών λαών θα ήταν εφικτή η απελευθέρωση, ο Γεώργιος έστειλε ξανά στο Βουκουρέστι τον Μάιο του 1869 τον Πρίγκηπα Υψηλάντη, πρεσβευτή στο Βερολίνο και τη Βιέννη. Ο Υψηλάντης μετέφερε στον Κάρολο ένα σχέδιο συμμαχίας Ελλάδας-Ρουμανίας που αποτελούνταν από τα εξής σημεία.

1) L'obligation pour les deux Hautes parties contractantes de n'entreprendre aucune action hostile contre la Sublime Porte qui ne soit commune entre Elles.

2) L'engagement de s'entendre six mois à l'avance sur le moment et le mode de cette action commune.

3) La fixation exacte des forces militaires que chacune des Hautes parties contractantes apportera dans cette action commune.

4) La mode de combiner par la suite Leurs opérations militaires.

5) La nature du concours que les Hautes parties contractantes chercheront obtenir en Bulgarie au moment d'agir.

8. Ο.π., σ. 540. Πρόκειται βασικά για αρματολούς που εγκαταστάθηκαν στο νεοελληνικό κράτος, προκαλώντας μεθοριακά επεισόδια, επιδιόδομοι και σε πειρατεία. Για μια πρώτη προ-σέγγιση βλ. Ι. Κολιόπουλος, *Ληηστές. Η Κεντρική Ελλάδα στα μέσα του 19ου αιώνα*, Αθήνα 1979.

6) Le secret le plus absolu sur l'établissement et les conditions de Leur entente⁹.

Ο Ρουμάνος πρωθυπουργός A. Golescu δέχτηκε κατά βάση το σχέδιο, αλλά θεώρησε απαραίτητη την αποσαφήνιση της στάσης των Μεγάλων Δυνάμεων και ιδιαίτερα της Ρωσίας¹⁰. Καθώς το γενικότερο κλίμα στην ευρωπαϊκή διπλωματία δεν ήταν ευνοϊκό στην προοπτική μιας νέας ανακίνησης του Ανατολικού Ζητήματος, ο Κάρολος αρνήθηκε να συναντηθεί με τον Υψηλάντη, όταν τον Δεκέμβριο του 1869 ο τελευταίος επισκέφθηκε πάλι το Βουκουρέστι για να προωθήσει την υπόθεση της συμμαχίας. Είναι προφανές ότι το Βουκουρέστι ασκούσε παρελκυστική πολιτική, εφόσον δεν είχε ιδιαίτερους λόγους να εμπλακεί σε πόλεμο με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ιδιαίτερα μετά τη «διευθέτηση» του Κρητικού Ζητήματος και τη δολοφονία του ηγεμόνα Mihailo Obrenovic στη Σερβία, πρωτεργάτη της ενδοβαλκανικής συνεννόησης, η προοπτική μιας ενδοβαλκανικής συμμαχίας είχε απωλέσει τη δυναμική της. Το Βουκουρέστι εκτιμούσε ότι το οθωμανικό κράτος δεν είχε ακόμα εξαντλήσει τις δυνατότητες της επιβίωσής του. Η εξωτερική πολιτική της Ρουμανίας την περίοδο αυτή ήταν περισσότερο στραμμένη προς την Τρανσυλβανία και τη Βουκοβίνα, ιδίως μετά το 1867, και όχι στην υπό οθωμανική κυριαρχία βρισκόμενη Δοβρουσά¹¹.

Η υποτονική στάση της Ρωσίας στο Κρητικό Ζήτημα και στην τελική λύση του βουλγαρικού εκκλησιαστικού ζητήματος με την ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας (1870) δημιούργησαν αντιοσλαβική ατμόσφαιρα στην Αθήνα. Ο κίνδυνος του πανοσλαβισμού μετά το 1870 απασχολούσε περισσότερο τον ελληνικό πολιτικό κόσμο απ' ό,τι το ενδεχόμενο ενός ελληνο-τουρκικού πολέμου. Η μεγάλη Ανατολική Κρίση του 1875-78 έκανε αισθητό τον κίνδυνο του οσλαβισμού τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Ρουμανία¹². Η Ελλάδα και η Ρουμα-

9. Βλ. Velichi, *ό.π.*, σ. 543.

10. *Ο.π.*, σσ. 543-546.

11. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ρουμανικές προτάσεις το καλοκαίρι του 1867 προς τη Σερβία για τη σύναψη μιας συμμαχίας δεν έτυχαν ιδιαίτερης προσοχής στο Βελιγράδι. Το ρουμανικό σχέδιο προέβλεπε την από κοινού κήρυξη πολέμου κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και σε περίπτωση διάλυσής της την προσάρτηση από τη Ρουμανία των νησίδων στις εκβολές του Δούναβη και των περιοχών βόρεια και ανατολικά της γραμμής Ρούσε-Βάρνας. Η Σερβία θα μπορούσε να προσαρτήσει τις υπόλοιπες βουλγαρικές χώρες, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και την Παλαιά Σερβία. Τελικά στις αρχές του 1868 υπογράφηκε απλά σύμφωνο φιλίας που προέβλεπε την ουδετερότητα της Ρουμανίας σε περίπτωση σερβο-τουρκικού πολέμου. Βλ. Kr. Mančev, *Istorija na balkanskite narodi (XIV-XX)*, Σόφια 2001, σ. 271.

12. Ο κίνδυνος του πανοσλαβισμού οδήγησε τον Υπουργό Εξωτερικών της Ρουμανίας Nicolae Ionescu να επιδιώξει τη σύναψη συμμαχίας της Ρουμανίας με την Ελλάδα τον Σεπτέμβριο του 1876, ώστε σε μια διευθέτηση του Ανατολικού Ζητήματος να μην ανατραπεί η ισορροπία στα Βαλκάνια προς όφελος των Σλάβων. Αλλά στην ουσία ούτε η Ελλάδα ούτε η Ρουμανία είχαν ακόμα καθορίσει τη στάση τους στην ανατολική κρίση. Βλ. E. Κωφός, *Η Ελλάδα και το Ανατολικό Ζήτημα 1875-1881*, Αθήνα 2001, σσ. 62-64.

νία διέγνωναν τον βουλγαρικό κίνδυνο στη Μακεδονία μετά το Συνέδριο του Βερολίνου. Η ρωσική προσάρτηση της Νότιας Βεσσαραβίας από τη Ρωσία κατά παράβαση της ρωσο-ρουμανικής συνθήκης του 1877, ο φόβος ρωσικής επίθεσης και η ίδρυση της βουλγαρικής ηγεμονίας ως ρωσικού προτεκτοράτου δημιούργησαν στη Ρουμανία, που απέκτησε την ανεξαρτησία της στο συνέδριο του Βερολίνου (1878) και προσάρτησε τη Βόρεια Δοβρουτσά και το Δέλτα του Δούναβη, μια ψύχωση σλαβικής πολιορκίας. Το αντιρωσικό σύνδρομο έφερε τη Ρουμανία στη σφαίρα επιρροής της Αυστρο-Ουγγαρίας και της Γερμανίας. Το 1883 η Ρουμανία υπέγραψε μυστική αμυντική συνθήκη με την Αυστρο-Ουγγαρία και τη Γερμανία που προέβλεπε ότι σε περίπτωση επίθεσης της Ρωσίας εναντίον της Ρουμανίας, η Αυστρο-Ουγγαρία και η Γερμανία θα παρείχαν στρατιωτική υποστήριξη στη Ρουμανία. Η συνθήκη κρατήθηκε μυστική, δεν επικυρώθηκε από τη Βουλή και παρέμεινε σε ισχύ μέχρι το 1914. Ωστόσο, η συμπαχία με τη Βιέννη είχε ως αποτέλεσμα η Ρουμανία να παραιτηθεί από τη διεκδίκηση της Τρανσυλβανίας, του Βανάτου και της Βουκοβίνας. Ο κοινός σλαβικός κίνδυνος δημιούργησε μια βάση προσέγγισης Ελλάδας-Ρουμανίας. Δεν είναι τυχαίο ότι οι δύο χώρες αποκατέστησαν ομαλές διπλωματικές σχέσεις σε προεβεντικό επίπεδο μετά το συνέδριο του Βερολίνου (1879). Ο Constantin Esarcu υπήρξε ο πρώτος ρουμάνος πρέσβης στην Αθήνα και ο Μάρκος Δραγουμής ο πρώτος έλληνας πρέσβης στο Βουκουρέστι. Υποπροξενεία ιδρύθηκαν στην Κωνσταντινούπολη και τη Σινάια και το 1880 υπογράφηκε εμπορική σύμβαση διάρκειας επτά ετών.

Λόγω της παραίτησής της από τη διεκδίκηση της Τρανσυλβανίας και της Βουκοβίνας η Ρουμανία στράφηκε στη Νότια Δοβρουτσά σε βάρος της Βουλγαρίας. Ως αντιστάθμισμα για πιθανή επέκταση της Βουλγαρίας στη Μακεδονία η Ρουμανία διεκδικούσε τη Νότια Δοβρουτσά. Η πολιτική αυτή καθόρισε και την εμπλοκή της Ρουμανίας στο λεγόμενο Κουτσοβλαχικό Ζήτημα. Σκοπός της Ρουμανίας ήταν οι Κουτσόβλαχοι να αποκτήσουν ρουμανική συνείδηση και μελλοντικά να εποίκισουν τη Δοβρουτσά, όπου το ρουμανικό στοιχείο ήταν ιδιαίτερα ισχνό. Εθνογραφικό και γλωσσολογικό ενδιαφέρον για τους Κουτσόβλαχους επέδειξαν αρχικά οι ρουμάνοι διανοούμενοι της επαναστατικής γενιάς του 1848 που στο πνεύμα του εθνικού ρομαντισμού ταύτισαν τον κάθε λατινόφωνο με τον ρουμάνο. Την ανάγκη να δοθεί προσοχή στους Βλάχους της Βαλκανικής επέστησε ήδη το 1848 πρώτος ο Nicolae Bălcescu στον Ion Chica, ενώ ο ρουμάνος γεωπόνος Ion Ionescu, ζώντας εξόριστος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία μετά την αποτυχία των επαναστάσεων του 1848, είχε τις πρώτες επαφές με τους Βλάχους της Θεσσαλίας¹³. Με εντολή του Chica ο Dimitrie Bolintineanu περιόδευσε το 1854 τη Μακεδονία για

13. Βλ. M. D. Peyfuss, *Die Aromunische Frage*, Βιέννη 1974, σσ. 35-36.

τη μελέτη των Βλάχων και το 1856 εξέδωσε τις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις¹⁴. Μετά την προσωπική ένωση της Βλαχίας και της Μολδαβίας ιδρύθηκε το 1860 στο Βουκουρέστι μια «Μακεδοно-Ρουμανική Επιτροπή» με κύριο σκοπό την ίδρυση εκκλησιών και σχολείων για τους Κουτσόβλαχους και το 1863 ο πρωθυπουργός Mihail Kogălniceanu, που ανήκε στη γενιά των επαναστατών του 1848, προέβλεψε στον προϋπολογισμό κονδύλια για τη χρηματοδότηση του εκπαιδευτικού και του εκκλησιαστικού έργου υπέρ των Κουτσόβλαχων¹⁵. Το 1879 η Επιτροπή μετονομάστηκε σε «Εταιρεία της Μακεδοно-Ρουμανικής Κουλτούρας» (Societatea de Cultura Macedo-Română) και χρηματοδοτούσε την ίδρυση σχολείων και εκκλησιών για τους Βλάχους της Μακεδονίας και της Ηπείρου. Όπως είναι γνωστό, τα αποτελέσματα της δράσης των πρακτόρων της ρουμανικής προπαγάνδας, του ιερέα Αβέρκιου και του δασκάλου Απόστολου Μαργαρίτη, υπήρξαν πενιχρά και βρήκαν πρόσφορο έδαφος κυρίως σε ποιμενικές ομάδες και όχι στον αστικό πληθυσμό που ήταν υπό την επιρροή του ελληνισμού.

Το ενδιαφέρον της Ρουμανίας για τους Βλάχους της Θεσσαλίας, Ηπείρου και Μακεδονίας κατανόησε η ελληνική πλευρά ιδίως μετά το Συνέδριο του Βερολίνου. Σε συνομιλία του με τον ρουμάνο πρεσβευτή στη Βιέννη τον Ιούνιο του 1880 ο Πέτρος Βράιλας Αρμένης τόνισε ότι στην εξωτερική πολιτική η Ελλάδα και η Ρουμανία έχουν κοινά συμφέροντα και είναι φυσικοί σύμμαχοι. Δεν αρνήθηκε την ύπαρξη ενός πληθυσμού στα βουνά της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας που μιλούσε μια γλώσσα συγγενική με τη ρουμανική, αλλά η Ρουμανία δεν θα μπορούσε να επεκτείνει τα σύνορά της μέχρι εκεί. Κατά συνέπεια, συμπέρανε ο έλληνας διπλωμάτης, η Ελλάδα και η Ρουμανία δεν είναι ανταγωνιστικά κράτη, αλλά έχουν ανάγκη από αμοιβαία φιλία και αλληλογνωριμία¹⁶.

Στη βαλκανική κρίση του Σεπτεμβρίου του 1885, που προκλήθηκε με την προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας από τη Βουλγαρία, η Ελλάδα ζήτησε τη συνδρομή της Ρουμανίας στον προετοιμαζόμενο πόλεμο κατά της Βουλγαρίας. Η Ελλάδα φοβόταν μήπως μετά την προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας επακολουθούσε μια βουλγαρική εξέγερση στη Μακεδονία. Η Ρουμανία αντιμετώπιζε το ενδεχόμενο ενός παρόμοιου συμβάντος στη Βόρεια Δοβρουσά. Αλλά ενώ η Ρουμανία είχε κοινά σύνορα με τη Βουλγαρία και θα μπορούσε να επιτεθεί αμέσως, η Ελλάδα θα έπρεπε να διασχίσει οθωμανικά εδάφη. Καθώς η Ελλάδα διεκδικούσε εδαφική αποζημίωση στην Ήπειρο, ο ρουμάνος πρεσβευτής στην Αθήνα, Ion Ghica, έθεσε στον Δηλιγιάννη το ερώ-

14. Βλ. D. Bolitineau, *Călătorii la românii din Macedonia*, Βουκουρέστι 1856.

15. Βλ. Ciachir, *ό.π.*, σσ. 379-380.

16. *Ο.π.*, σσ. 356-357.

τημα αν τελικά ο πόλεμος θα στρεφόταν κατά της Βουλγαρίας ή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για να δείξει τις δυσκολίες μιας πολεμικής επιχειρήσεως¹⁷. Επισκεπτόμενος τη Βιέννη και το Βερολίνο το Σεπτέμβριο του 1885 ο ρουμάνος πρωθυπουργός Ion Brătianu διαπίστωσε ότι η Γερμανία και η Αυστρο-Ουγγαρία είχαν ουσιαστικά αποδεχτεί την Ένωση της Βουλγαρίας με την Ανατολική Ρωμυλία. Η Ρουμανία όχι μονάχα αποτράπηκε από την κήρυξη πολέμου κατά της Βουλγαρίας, αλλά παρακινήθηκε να ενισχύσει τις στρατιωτικές δυνάμεις της στα σύνορα με τη Ρωσία, από φόβο μήπως η Ρωσία εισβάλει στη Βουλγαρία για να αποκαταστήσει το status-quo που ανατράπηκε¹⁸. Στην ουσία όμως η ρωσική πολιτική στρεφόταν όχι κατά της πράξης της Ένωσης, αλλά κατά του ηγεμόνα της Βουλγαρίας ΑΙ. Battenberg που επιδίωκε την αποδέσμευση της Βουλγαρίας από τη ρωσική επιρροή. Το 1886 οι ρωσόφιλοι κύκλοι της Βουλγαρίας εξανάγκασαν τον Battenberg να παραιτηθεί από τον θρόνο. Όπως είναι γνωστό, την Ένωση της Βουλγαρίας με την Ανατολική Ρωμυλία είχαν αποφασίσει το 1881 η Αυστρο-Ουγγαρία, η Γερμανία και η Ρωσία (Συνεννόηση των Τριών Αυτοκρατόρων). Η Αγγλία, βλέποντας ότι η Ανατολική Ρωμυλία δεν εξελίχθηκε σε αντιρωσικό ανάχωμα, δεν αντιτάχθηκε στην Ένωση, εκτιμώντας ότι θα ενισχυόταν η θέση του Battenberg και θα μειωνόταν ακόμα περισσότερο η ρωσική επιρροή. Έτσι, στην Ελλάδα «ο ψευτοπόλεμος του Δηλιγιάννη» έληξε με τον ναυτικό αποκλεισμό που επέβαλαν οι Μεγάλες Δυνάμεις τον Απρίλιο του 1886.

Το Κουτσοβλαχικό Ζήτημα δεν επηρέαζε σημαντικά τις ελληνο-ρουμανικές σχέσεις, όσο χρονικό διάστημα οι Κουτσόβλαχοι παρέμειναν στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Τα ρουμανικά σχολεία που ιδρύθηκαν στο Βιλαέτι του Μοναστηρίου και της Θεσσαλονίκης συναντούσαν μεγάλες δυσκολίες στη λειτουργία τους λόγω μη εξασφάλισης αναγκαίων χρηματικών πόρων, της εισαγωγής της λόγιας ρουμανικής γλώσσας που διέφερε από τα γλωσσικά ιδιώματα των Βλάχων και του ανταρχικού χαρακτήρα του Μαργαρίτη, που είχε συχνά διενέξεις με τους διευθυντές των σχολείων και κατηγορούνταν για υπεξαίρεση χρημάτων¹⁹. Απέτυχε και η προσπάθεια των Ρουμάνων το 1896 να εξασφαλίσουν την τοποθέτηση ενός μητροπολίτη για τις βλάχικες κοινότητες. Για να προλειάνει το έδαφος για την εκλογή ενός μητροπολίτη για τους Βλάχους ήδη τον Μάιο του 1896 ο νέος πρόεδρος της Ρουμανίας στην Κωνσταντινούπολη, Trandafil Djuvara, μετά από οδηγίες του ρουμάνου πρωθυπουργού Dimitrie Sturdza, υπέβαλε υπόμνημα στον σουλτάνο, όπου

17. Βλ. Const. Velichi, «Les relations roumano-grecques pendant la période 1879-1911», *Revue des études sud-est européennes* 3 (1969) 519.

18. Βλ. Ζ. Popov, *Bălgarskijat nacionalen vāpros v balgaro-rumānskite otnošenija 1878-1902*, Σόφια 1994, σσ.162-164 (στο εξής: *Bălgarskijat*).

19. Βλ. Peyfuss, *ό.π.*, σσ.72-77.

τονίζοταν 1) ότι δεν υπάρχει κράτος στον κόσμο που να ενδιαφέρεται περισσότερο από τη Ρουμανία για την εμπέδωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 2) ότι οι ρουμανικές αρχές προστατεύουν τους Μουσουλμάνους της Δοβρουτσάς, 3) ότι οι «ρουμάνοι» της Τουρκίας θα μεταβάλλονταν σε τουρκόφοβους, αν υπέπεπταν σε ελληνική, βουλγαρική ή σερβική επίδραση, 4) ότι είναι αναγκαία η τοποθέτηση ενός ρουμάνου μητροπολίτη υπό την αιγίδα του σουλτάνου, ώστε να προστατευθούν τα ρουμανικά σχολεία από ξένες επιρροές²⁰. Ο Djunara δωροδότησε τις τουρκικές αρχές με 100.000 χρυσά φράγκα για να πείσουν τον σουλτάνο, Αβδούλ Χαμίτ, να διορίσει ως μητροπολίτη των Βλάχων τον Άνθιμο, μητροπολίτη Αγκιάλου. Ο Άνθιμος, ελληνικής καταγωγής και χωρίς να κατέχει τη ρουμανική γλώσσα, αφού δωροδοκήθηκε με το ποσό του μισού εκατομμυρίου χρυσών φράγκων από τον Μαργαρίτη, αποσπίστηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τέθηκε στη διάθεση της ρουμανικής υπόθεσης. Αλλά στα τέλη του 1896 ο Αβδούλ Χαμίτ, λόγω της δύσκολης θέσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (κρητική εξέγερση, απειλή ελληνο-τουρκικού πολέμου, έξαρση του αρμενικού ζητήματος, κινήσεις του αγγλικού στόλου, ρωσικά σχέδια για κατάληψη του Βοσπόρου²¹) άφησε να εννοηθεί ότι θα ικανοποιούσε το ρουμανικό αίτημα μονάχα αν η Ρουμανία υπέγραφε με την Οθωμανική Αυτοκρατορία μια πολιτικο-στρατιωτική συνθήκη συμμαχίας²². Το Βουκουρέστι δεν ήταν πρόθυμο να προβεί σε ένα τόσο σημαντικό διάβημα. Στις 30 Απριλίου 1897 ο Trandafil Djunara και ο Υπουργός Δικαιοσύνης της Ρουμανίας G. Djunara ανακίνησαν πάλι το μητροπολιτικό ζήτημα στον σουλτάνο, εκφράζοντας σε αντάλλαγμα την προθυμία της Ρουμανίας να ανεγείρει ένα τζαμί στο Βουκουρέστι και να βελτιώσει τη θέση των Μουσουλμάνων της Δοβρουτσάς²³.

Κύριο ζήτημα στις ελληνο-ρουμανικές σχέσεις ήταν τα κληρονομικά δικαιώματα επί της περιουσίας ελλήνων επιχειρηματιών που δεν είχαν απογόνους, εγκατεστημένους στη Ρουμανία. Η Ελλάδα επικαλούνταν το δικαίωμα των Διομολογήσεων, το γεγονός δηλαδή ότι όταν αποκτήθηκε η περιουσία των Ελλήνων η Ρουμανία δεν ήταν ακόμα ανεξάρτητο κράτος και κατά συνέπεια ίσχυε το καθεστώς των Διομολογήσεων στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Ρουμανία θεωρούσε ότι ως αυτόνομες ηγεμονίες η Βλαχία και η Μολδαβία εξαιρούνταν από τις Διομολογήσεις. Οι σχέσεις των δύο κρατών οξύνθηκαν το 1892, όταν προέκυψε το ζήτημα Ζάππα. Ο επιχειρηματίας Βαγγέλης Ζάππας από την Ήπειρο είχε αφήσει με τη διαθήκη του (1860)

20. Βλ. T. G. Djunara, *Mes missions diplomatiques 1887-1925*, Παρίσι 1930, σ. 22.

21. Βλ. N. Djulgerova, *Bългарските национален въпрос в политиката на Русия и Австро-Унгарија 1894-1903*, Σόφια 1994, σ. 20.

22. Βλ. Djunara, *ό.π.*, σσ. 26-27.

23. Βλ. Ciachir, *ό.π.*, σσ. 382-383.

στον ξάδελφό του Κωνσταντίνο Ζάππα την επικαρπία της ακίνητης περιουσίας του, ενώ την ψιλή κυριότητα στο ελληνικό δημόσιο με σκοπό την ανασύσταση των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Βαγγέλης Ζάππας πέθανε το 1865. Ο Κωνσταντίνος Ζάππας στη διαθήκη του κατέστησε γενικό κληρονόμο το ελληνικό κράτος με την υποχρέωση να εκτελέσει διάφορα κληροδοτήματα. Όταν το 1892 πέθανε και ο Κωνσταντίνος Ζάππας, η ελληνική πρεσβεία του Βουκουρεστίου διεκδίκησε την ακίνητη περιουσία του, αλλά η ρουμανική κυβέρνηση του Lăscar Catargiu αρνήθηκε να την παραδώσει, επικαλούμενη το άρθρο ζ' του ρουμανικού συντάγματος και πρόσφατο νόμο που απαγόρευε σε αλλοδαπούς να αποβαίνουν κύριοι αγροτικών ακινήτων στη Ρουμανία, όπως και το γεγονός ότι η Επιτροπή των Ολυμπίων που επρόκειτο να επωφεληθεί από τη διαθήκη δεν ήταν νομικό πρόσωπο αναγνωρισμένο στη Ρουμανία²⁴. Καθώς η Ρουμανία αρνήθηκε κάθε συμβιβασμό ή την παραπομπή του θέματος στη διαιτησία των Μεγάλων Δυνάμεων που υπέγραψαν τη Συνθήκη του Βερολίνου, η κυβέρνηση Τρικούπη ανεκάλεσε τον Οκτώβριο του 1892 τον έλληνα πρέσβη από το Βουκουρέστι. Την ίδια εντολή έδωσε και ο ρουμάνος Υπουργός Εξωτερικών Alexandru Lahovari στον ρουμάνο πρέσβη στην Αθήνα και έτσι οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των χωρών διακόπηκαν²⁵.

24. Το όλο ζήτημα δεν ήταν τόσο νομικό, όσο κυρίως πολιτικό. Συνδεόταν με το κλίμα της Ξενοφοβίας που κυριαρχούσε στη Ρουμανία και με τις προσπάθειες του φιλελεύθερου κυρίως κόμματος της Ρουμανίας για την ανάπτυξη μιας εθνικής οικονομίας. Η υπόθεση Ζάππα, που απασχόλησε το διεθνή τύπο, χαρακτηρίστηκε περιέργη για το δεδομένα της Ευρώπης, *Greece and Roumania - The action taken by the Greek Government in breaking of diplomatic relations with Roumania has given rise to a good deal of comment in Europe. It is not that the rupture possesses in itself any very great significance. Neither Greece nor Roumania can claim to be a Power even of the second order... The story of the dispute is a curious one. A family named Zappa, of Greek origin, settled in Roumania, amassed a considerable fortune in trade, the reversion of which was bequeathed under a will made many years ago for the promotion of certain public objects in the Hellenic Kingdom. At that time Roumania formed technically a portion of the Ottoman Empire, and it is not alleged, as we understand, that there was any Turkish law prohibiting bequests such that of the Zappa estate. More recently, however, the Roumanian Government, becoming independent, legislated on the subject. It seems to have absolutely forbidden, if not the possession of property in Roumania by foreigners, its transfer at least to foreign legatees. Under this law the Government at Bucharest, on the death of the last tenant for life, refused to allow the Zappa estate to be handed over to the institutions in Greece which would have profited by the original will. It is not surprising that the Government at Athens should have entered a strenuous protest against this *ex post facto* interference with testamentary dispositions which at the time they made were, as it is alleged, indisputably legal... Βλ. *The Times*, 18.10.1892.*

25. Η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων θεωρήθηκε στην Ελλάδα «ως έσχατο μέτρο» προς διάσωση του γοήτρου και της τιμής του ελληνικού Έθνους υπό καταφύρο καταπατήσεως των αναμφισβήτητων δικαιών αυτού. Οι πολιτικοί της Ρουμανίας άνδρες έκόφευσαν είν την φωνήν του δικαίου και προέβησαν είν την άθέτην διεθνών συνθηκών. Άπέναντι της καταστάσεως ταύτης των πραγμάτων ούδεμία ελληνική κυβέρνησις θά έμενε άπαθής, ίδια δέ ή υπό τόν κ. Τρικούπη, ήτις βλέπουσα την άκρην περιφρόνησιν της Ρουμανικής κυβερνήσεως προς τό ελληνικόν Έθνος και παρακολουθούσα την θέσιν των έν Ρουμανία Έλλήνων, ών ό βίος κατέστη

Οι διπλωματικές σχέσεις αποκαταστάθηκαν και πάλι τον Ιούλιο του 1896 με ενέργειες κυρίως της Αυστρο-Ουγγαρίας που επιδίωκε μια προσέγγιση Ελλάδας-Ρουμανίας ως αντίρροπη αντισλαβική δύναμη στην αυξανόμενη επιρροή της Ρωσίας σε Βουλγαρία και Σερβία. Η εντατικοποίηση της δράσης των βουλγάρων κομιτατζήδων στον ευρύτερο μακεδονικό χώρο μετά το 1897 για την αυτονομία της Μακεδονίας προκάλεσε αντιδράσεις στη Ρουμανία. Έντονα αντιβουλγαρικοί ήταν οι τόνοι της εφημερίδας *La Péninsule Balcanique* που εξέδιδε ο καθηγητής Stefan Mihăiliianu. Η βουλγαρική ηγεμονία κατηγορούνταν ότι σχεδίαζε την προσάρτηση ολόκληρης της Μακεδονίας και της Δοβρουτσάς. Παρόμοια ήταν και η θέση του μακεδονορουμανικού κομμάτου. Με εντολή του επικεφαλής του Ανώτατου Μακεδονικού Κομιτάτου της Σόφιας, Boris Sarafov, ο δεκαοκτάχρονος βούλγαρος από τα Σκόπια, Stojan Dimitrov, δολοφόνησε τον Mihăiliianu τη νύχτα της 22ης Ιουλίου 1900²⁶. Φήμες κυκλοφορούσαν στο Βουκουρέστι ότι ομάδα κομιτατζήδων σχεδιάζει τη δολοφονία του Καρόλου. Οι σχέσεις Βουλγαρίας-Ρουμανίας οξύνθηκαν και ατμόσφαιρα πολεμικής ετοιμότητας κυριαρχούσε στις δύο όχθες του Δούναβη. Με την επέμβαση της Ρωσίας που υποστήριζε τη Βουλγαρία και της Αυστρο-Ουγγαρίας που υποστήριζε τη Ρουμανία αποτράπηκε τελικά το ενδεχόμενο πολέμου. Η βουλγαρική συμμορία που ενέχονταν στη δολοφονία του Mihăiliianu καταδικάστηκε από ρουμανικό δικαστήριο σε ποινές που κυμαίνονταν από ισόβια κάθειρξη μέχρι φυλάκιση 2 ετών. Ο Sarafov συνελήφθη στη Βουλγαρία και απομακρύνθηκε από την ηγεσία του Ανώτατου Μακεδονικού Κομιτάτου. Για λόγους ασφάλειας η Ρουμανία σύναψε αμυντική συνθήκη με την Αυστρο-Ουγγαρία που δέσμευε τη Βιέννη να συνδράμει στρατιωτικά τη Ρουμανία, αν δεχόταν επίθεση από τη Βουλγαρία και τη Ρωσία.

Ο βουλγαρικός κίνδυνος συνέβαλε σε μια προσέγγιση Ελλάδας-Ρουμανίας. Στις 19 Δεκεμβρίου 1900 ο έλληνας πρέσβης στο Βουκουρέστι, Γεώργιος Αργυρόπουλος, υπέγραψε με τον ρουμάνο Υπουργό Εξωτερικών, Alexandru Marghiloman, εμπορική σύμβαση. Με ειδικό πρωτόκολλο ως παράρτημα της σύμβασης αναγνωρίζονταν οι ελληνικές κοινότητες της Ρουμανίας ως νομικά πρόσωπα και καθοριζόταν το καθεστώς απόκτησης νέας περιουσίας. Η εμπορική σύμβαση υπήρξε επωφελής και για τις δύο χώρες. Η Ελλάδα εξήγαγε στη Ρουμανία κυρίως ελαιόλαδο, μεσογειακά φρούτα, κερί, είδη ζαχαροπλα-

ἀφόρητος, προπληκτιζομένων και ὑβριζομένων καθ' ἐκάστην ὑπὸ συμπάσης τῆς ρουμανικῆς δημοσιογραφίας καὶ τοῦ Ἔθνους, ἠναγκάσθη νὰ προβῆ εἰς τὰ ἔσχατα, ἵνα θέσῃ πλέον φραγμὸν εἰς τὴν οἰκτρὰν τῶν πραγμάτων ταύτην κατάστασιν, βλ. Νεολόγος (εφ.), 12.10.1892. Για την υπόθεση Ζάππα από ελληνικής πλευράς βλ. G. Streit, *L'affaire Zappa. Conflict gréco-roumain*, Παρίσι 1894. Από ρουμανικής πλευράς βλ. τη συλλογή εγγράφων *Le livre vert. Documents diplomatiques. L'affaire de la succession Zappa*, Βουκουρέστι 1892.

26. Για τη βουλγαγο-ρουμανική κρίση βλ. Popov, *Bălgarskijat*, ό.π., σσ. 426-464.

στικής, δερμάτινα είδη, μεταλλεύματα, είδη κεραμικής και υαλουργίας. Κατά τη συζήτηση στη ρουμανική βουλή για την επικύρωση της σύμβασης ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε κυρίως στο ειδικό πρωτόκολλο για το καθεστώς των ελληνικών κοινοτήτων. Καθώς υπήρχε το προηγούμενο της υπόθεσης Ζάππα εκφράστηκαν φόβοι μήπως δοθεί η δυνατότητα στην Ελλάδα να ελέγχει τις ελληνικές εκκλησίες. Ο βλάχικης καταγωγής βουλευτής του συντηρητικού κόμματος Take Ionescu, αφού επισήμανε αρχικά την ανάγκη σύμφιξης των ελληνο-ρουμανικών σχέσεων, έθεσε το ζήτημα της εκπροσώπησης των ελληνικών κοινοτήτων²⁷. Ο Marghiloman απάντησε ότι κάθε παρέμβαση του ελληνικού κράτους αποκλειόταν, διότι ίσχυε η ρουμανική νομοθεσία για τις ελληνικές κοινότητες που θα εκπροσωπούσαν από τα ενοριακά τους συμβούλια. Οι κοινότητες δεν θα είχαν επίσης το δικαίωμα της αγοράς γης. Η εμπορική σύμβαση επικυρώθηκε τελικά με ψήφους 77 έναντι 21²⁸. Η διπλωματία της Βιέννης είχε οργανώσει παρασκηνακά συνάντηση των βασιλέων Ελλάδας και Ρουμανίας για να προωθήσει μια προσέγγιση των δύο χωρών σε αντιβουλγαρική βάση. Στις 27 Νοεμβρίου 1900 ο πρέσβης της Αυστρο-Ουγγαρίας στο Βουκουρέστι, I. Markgraf Pallavicini, πρότεινε στον Κάρολο την Abbazia της Δαλματίας ως τόπο συνάντησης, πράγμα που ο βασιλιάς της Ρουμανίας δέχτηκε, επισημαίνοντας ταυτόχρονα την ανάγκη μιας ελληνο-ρουμανο-σερβικής προσέγγισης και βελτίωσης των σχέσεων με το Οικουμενικό Πατριαρχείο²⁹. Σε ποιά βάση ο Κάρολος οραματιζόταν την προσέγγιση με την Ελλάδα και το Οικουμενικό Πατριαρχείο φάνηκε κατά τις διαπραγματεύσεις του με τον Γεώργιο τον Μάιο του 1901 στην Abbazia. Παρά το γεγονός ότι ο διεθνής τύπος έδωσε μεγάλη δημοσιότητα στη συνάντηση των δύο βασιλέων, χαρακτηρίζοντάς την ως συμβολή στην ειρήνη στη Βαλκανική³⁰, τα αποτελέσματα της συνάντησης υπήρξαν ισχνά. Το περιεχόμενο των συνομιλιών αποκάλυψαν ο πρωθυπουργός της Ρουμανίας Dimitrie Sturdza και αργότερα και ο ίδιος ο Κάρολος στον Pallavicini. Ο Κάρολος τόνισε αρχικά τη σημασία της διατήρησης του status-quo στα Βαλκανικά για την Ελλάδα και τη Ρου-

27. Haus-Hof- und Staatsarchiv, *Politisches Archiv* (στο εξής *HHStA, PA*) *XVIII, Rumänien*, Karton 35, 1901, Πρεσβεία της Αυστρο-Ουγγαρίας προς Υπουργείο Εξωτερικών, Βουκουρέστι, 5.1.1901, Παράρτημα στην έκθεση της 5ης Ιανουαρίου 1901.

28. Ο.π.

29. *HHStA, PA XVIII Rumänien*, Karton 32, 1900, Αρ. Εγγρ. 60, Πρεσβεία της Αυστρο-Ουγγαρίας προς Υπουργείο Εξωτερικών, Βουκουρέστι, 27.11.1900. Αυστηρώς Εμπιστευτικό. Την επιθυμία του να συναντηθεί με τον Γεώργιο είχε εκφράσει ο Κάρολος στη βασίλισσα Όλγα το καλοκαίρι του 1898, όταν συναντήθηκαν στην Πετρούπολη. Αλλά ο Γεώργιος αρνήθηκε τότε. Βλ. B. Marinescu, «Romania and South East Europe at the end of the 19th century», *Revue des études Sud-Est européennes* 4 (1983) 335.

30. *HHStA, PA XVIII, Rumänien*, Karton 35, 1901, Πρεσβεία της Αυστρο-Ουγγαρίας προς Υπουργείο Εξωτερικών, Παράρτημα στην έκθεση της 17ης Μαΐου 1901.

μανία, βρίσκοντας απόλυτα σύμφωνο τον Γεώργιο. Σχετικά με τη ρουμανική προπαγάνδα στη Μακεδονία, ο Κάρολος διευκρίνισε ότι αυτή είχε πολιτιστικό χαρακτήρα, καθώς η Ρουμανία δεν έτρεφε εδαφικές διεκδικήσεις στη Μακεδονία. Η διατήρηση του «ρουμανικού» στοιχείου στη Μακεδονία αποτελούσε ένα αντίβαρο στην επεκτατική πολιτική των Βουλγάρων, πράγμα που ανταποκρινόταν στα συμφέροντα της Ελλάδας και όσων επιθυμούσαν τη διατήρηση του status-quo³¹. Για τον λόγο αυτό ο Κάρολος έκρινε αναγκαία την τοποθέτηση ενός μητροπολίτη για τους Κουτσόβλαχους. Ο Γεώργιος δεν δεσμεύτηκε και απάντησε ότι θα συζητούσε το θέμα με την κυβέρνηση του³². Ο Κάρολος εξέφρασε τελικά τη βεβαιότητα ότι η Ελλάδα και η Ρουμανία θα τηρούσαν κοινή στάση έναντι της Βουλγαρίας και ότι ο βασιλιάς της Ελλάδας θα ασκούσε την επιρροή του στον Οικουμενικό Πατριάρχη για την εκλογή ενός «ρουμάνου» μητροπολίτη στη Μακεδονία³³. Ο Γεώργιος έθιξε και το ζήτημα Ζάππα, εισπράττοντας την αόριστη υπόσχεση του Καρόλου ότι θα επιληφθεί του θέματος³⁴. Οι συνομιλίες που διήρχθησαν 4 μέρες έληξαν χωρίς την υπογραφή κάποιας συμφωνίας³⁵. Φοβούμενη εξασθένηση των θέσεων της κυρίως στη μεσαία ζώνη της Μακεδονίας, αν δίνονταν προνόμια στους Κουτσόβλαχους προς όφελος της ρουμανικής πολιτικής, ο Γεώργιος στάθηκε ιδιαίτερα επιφυλακτικός. Έτσι, ούτε ο Κάρολος επιλήφθηκε της υπόθεσης Ζάππα ούτε ο Γεώργιος έθεσε το μητροπολιτικό ζήτημα στο Πατριαρχείο.

Το πολιτικό κλίμα στις διμερείς σχέσεις παραμένει βέβαια φιλικό και τον Σεπτέμβριο του 1901 250 ρουμάνοι φοιτητές επισκέφθηκαν την Αθήνα. Αλλά οι ραγδαίες εξελίξεις στη Μακεδονία μετά τις ταραχές στη Τζουμαγιά (1902) και τη βουλγαρική εξέγερση του Ήλιντεν (Ιούλιος 1903) δεν άφηναν πολλά περιθώρια αδράνειας για τη ρουμανική διπλωματία. Το γεγονός ότι επίκεντρο της εξέγερσης ήταν το βιλαέτι του Μοναστηρίου, όπου κατοικούσαν αρκετοί Βλάχοι, εξηγεί το ζωηρό ενδιαφέρον της φιλελεύθερης ρουμανικής κυβέρνησης του Dimitrie Sturdza. Ο φόβος ίδρυσης μιας Μεγάλης Βουλγαρίας που θα απειλούσε και τη Βόρεια Δοβρουτσά ήταν διάχυτος στους κυβερνητικούς κύκλους. Η εξέγερση του Ήλιντεν παρουσιάστηκε στον ρουμανικό τύπο ως μη μαζική εξέγερση, ως αποτέλεσμα πίεσης των ανθρώπων του Bogis Sarafon στον βούλγαρο χωρικό. Όταν ο ρουμάνος Υπουργός Εξωτερικών Ion I. C. Brătianu ενημερώθηκε στις 13 Αυγούστου 1903 για την καταστροφή

31. HHSIA, PA XVIII, Rumänien, Karton 35, 1901, Αρ. Εγγρ. 23, Πρεσβεία της Αυστρο-Ουγγαρίας προς Υπουργείο Εξωτερικών, Βουκουρέστι, 25.5.1901. Αυστηρώς Εμπιστευτικό.

32. Ο.π.

33. HHSIA, PA XVIII, Rumänien, Karton 35, 1901, Αρ. Εγγρ. 24, Πρεσβεία της Αυστρο-Ουγγαρίας προς Υπουργείο Εξωτερικών, Βουκουρέστι, 31.5.1901.

34. Ο.π.

35. Βλ. M. Lhéritier, «L'évolution des rapports gréco-roumains depuis un siècle (1821-1931)», *Mélanges Iorga*, Παρίσι 1933, σ. 585.

του Κρουσόβου, έστειλε αμέσως 10.000 γαλλικά φράγκα ως ανθρωπιστική βοήθεια για 236 βλάχικες οικογένειες, 76 ελληνικές και 26 βουλγαρικές, θύματα της πυρπόλησης της πόλης³⁶.

Στις 24 Απριλίου 1904 εκπρόσωποι των ρουμανιζόντων Βλάχων υπέβαλαν υπόμνημα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο με τα ακόλουθα αιτήματα: οι βλάχικες κοινότητες να αναγνωριστούν ως αυτοτελείς και αυτοδιοικούμενες με το δικαίωμα ίδρυσης ναών, κατόπιν χορήγησης άδειας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, και τέλεσης της θείας λειτουργίας στη βλάχικη διάλεκτο. Αν υπάρχει μια μόνο ορθόδοξη εκκλησία σε μικτές κοινότητες, τότε η θεία λειτουργία να τελείται εναλλάξ στα ελληνικά και βλάχικα. Στην περίπτωση αυτή η βλάχικη κοινότητα οφείλει να καταβάλει το ποσό των 500 φράγκων ετησίως στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Αν όμως η κοινότητα είναι αμιγώς βλάχικη και η θεία λειτουργία τελείται μονάχα στα βλάχικα, τότε το ποσό που οφείλει να καταβάλει στο Πατριαρχείο ανέρχεται σε 1000 φράγκα ετησίως. Οι κοινότητες να έχουν το δικαίωμα να εκλέγουν τους υποψήφιους ιερείς και αρχιμανδρίτες³⁷.

Η Ιερά Σύνοδος απέρριψε το υπόμνημα στις 3 Μαΐου 1904. Ο Ιωακείμ ο Γ', που υπολόγιζε τους Βλάχους σε 100.000, θεωρούσε την όλη υπόθεση ως πολιτική κίνηση της ρουμανικής κυβέρνησης και αναφερόταν στα ελληνικά αισθήματα των Βλάχων. Άλλωστε οι μεταφράσεις των θρησκευτικών κειμένων στα βλάχικα δεν ήταν κανονικές, εγκεκριμένες δηλαδή από το Πατριαρχείο³⁸. Η υποψία του Πατριάρχη ενισχύθηκε από το γεγονός ότι τη χρονική στιγμή που επιδόθηκε το υπόμνημα στο Βιλαέτι του Μοναστηρίου περιόδευε ο πρώην Μητροπολίτης Ρουμανίας Γεννάδιος.

Η αναγνώριση των Κουτσόβλαχων ως αυθύπαρκτης θρησκευτικής κοινότητας, ως ξεχωριστού Millet, ήταν προτεραιότητα της ρουμανικής εξωτερικής πολιτικής, καθώς το φθινόπωρο του 1904 άρχισαν και οι ένοπλες συγκρούσεις στη Μακεδονία. Μια και το Οικουμενικό Πατριαρχείο παρέμεινε ανένδοτο και η προσχώρηση των ρουμανιζόντων Βλάχων στη βουλγαρική Εξαρχία κρίθηκε ασύμφορη για τα ρουμανικά συμφέροντα, το Βουκουρέστι έκρινε απαραίτητη την παρέμβαση του Σουλτάνου και την εξασφάλιση της βοήθειας των χωρών της Τριπλής Συμμαχίας. Ενώ η στάση της Γερμανίας και της Ιταλίας ήταν γενικά ευνοϊκή, επιφυλάξεις είχε ο πρεσβευτής της Αυστρο-

36. Βλ. Ζ. Popov, «Rumänija i bälgarskata nacionalna kauza v Makedonija (1902-1903)», 90 *Godini Ilindesko-Preobraženskoto västanie*, Σόφια 1994, σ. 143 (στο εξής: «Rumänija»).

37. Βλ. Peyfuss, *ό.π.*, σ. 88. Στις αρχές του 1904 οι ρουμανιζόντες Βλάχοι είχαν 96 δημοτικά σχολεία, ένα κλασικό λύκειο και ένα παρθενγωγείο στο Μοναστήρι, εμπορική σχολή στη Θεσσαλονίκη (1899) και τα Ιωάννινα και ένα γυμνάσιο στο Βεράτι. Ο αριθμός των μαθητών ξεπερνούσε τις 4.500.

38. Βλ. *ό.π.*, σσ. 88-89.

Ουγγαρίας στην Κωνσταντινούπολη, Freiherr von Calice, φοβούμενος επιδείνωση των ελληνο-ρουμανικών σχέσεων. Έντονη παρασημιακή διπλωματία ανέπτυξε ο ρουμάνος πρέσβης στην Κωνσταντινούπολη, Alexandru Lahovari, ιδίως όταν τον Δεκέμβριο του 1904 στη νέα συντηρητική κυβέρνηση του George Cantacuzino ο ξάδελφός του, στρατηγός Iacob Lahovari, έγινε Υπουργός Εξωτερικών και ο Take Ionescu (βλάχικης καταγωγής) Υπουργός Οικονομικών. Για να εξευμενίσει τον σουλτάνο, ο Alexandru Lahovari πρότεινε στον ξάδελφό του να εισηγηθεί στην κυβέρνηση Cantacuzino την ανέγερση ενός τζαμιού στην Κωνσταντινούπολη³⁹. Η πρότασή του έγινε δεκτή και άρχισε λίγο αργότερα η ανέγερση του τζαμιού στο κέντρο της πόλης. Στις αρχές του 1905, επιστρέφοντας από το Παρίσι, όπου πέρασε τις διακοπές των Χριστουγέννων, επισκέφθηκε σύντομα τη Βιέννη για να συναντηθεί με τον Υπουργό Εξωτερικών της Αυστρο-Ουγγαρίας, Goluchowski, και να του εκθέσει τα ρουμανικά αιτήματα. Αφού αναφέρθηκε στις ραγδαίες εξελίξεις στη Μακεδονία και ιδιαίτερα στη διάταξη του μεταρρυθμιστικού προγράμματος της Μυρστέγης για τροποποίηση των διοικητικών ορίων των βιλαετιών με βάση την ομοιογένεια των εθνοτήτων, τόνισε ότι για τη Ρουμανία το κουτσοβλαχικό ζήτημα αποκτούσε επείγοντα χαρακτήρα. Τα αιτήματα της Ρουμανίας ήταν τα ακόλουθα: 1) αναγνώριση των βλάχικων κοινοτήτων, 2) αναγνώριση του δικαιώματος των κοινοτήτων να έχουν τους δικούς τους μυχτάρηδες, 3) εκπροσώπηση των κοινοτήτων στα διοικητικά συμβούλια των βιλαετιών, σαντζακιών και καζάδων⁴⁰. Ο Goluchowski άκουσε με προσοχή τον Lahovari και υποσχέθηκε να τηλεγραφήσει στον Calice για να συμπορευθεί με τον γερμανό και τον ιταλό συνάδελφό του στην Κωνσταντινούπολη ώστε να ικανοποιηθούν τα ρουμανικά αιτήματα. Έτσι, σύντομα οι χώρες της Τριπλής Συμμαχίας συστρατεύθηκαν προς όφελος της Ρουμανίας⁴¹. Η αφορμή για την ανακίνηση του Κουτσοβλαχικού σε διπλωματικό επίπεδο δόθηκε τον Μάιο του 1905, όταν ο βαλής των Ιωαννίνων συνέλαβε δύο επιθεωρητές των ρουμανικών σχολείων με την κατηγορία ότι στρέφουν τους Κουτσοβλάχους κατά των Ελλήνων, απαγορεύοντάς τους επίσης να επισκεφθούν το ρουμανικό προξενείο των Ιωαννίνων. Ο Υπουργός Εξωτερικών της Ρουμανίας, Jacob Lahovari, διαμαρτυρήθηκε στην Κωνσταντινούπολη⁴². Παρά το γεγονός ότι ο Υπουργός Δικαιοσύνης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας διέταξε την απελευθέρωση των επιθεωρητών, ο βαλής των Ιωαννίνων τους απέλασε στο Brin-

39. Βλ. Al. E. Lahovary, *Amintiri Diplomatice (Constantinopol 1902-1906)*, Βουκουρέστι 1935, σ. 44.

40. Ο.π., σ. 48.

41. Ο.π., σ. 49.

42. *HHStA, PA XVIII, Rumänien, Karton 37, 1905, Αρ. Τηλ. 6, Πρεσβεία της Αυστρο-Ουγγαρίας προς Υπουργείο Εξωτερικών, Βουκουρέστι, 11.5.1905.*

disi. Ο Jacob Lahovari ζήτησε τώρα την παρέμβαση της Γερμανίας, Αυστρο-Ουγγαρίας και Ιταλίας όχι μονάχα στο ζήτημα της απελευθέρωσης των επιθεωρητών και της τιμωρίας του βαλή των Ιωαννίνων, αλλά κυρίως της έκδοσης ενός σουλτανικού irade για την αναγνώριση της «κουτσοβλαχικής εθνότητας» στην Οθωμανική Αυτοκρατορία⁴³. Απειλές τον σουλτάνο με διακοπή των διπλωματικών σχέσεων και ανέθεσε στη Γερμανία την εκπροσώπηση των ρουμανικών συμφερόντων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία σε περίπτωση διακοπής των διπλωματικών σχέσεων⁴⁴. Οι απειλές της Ρουμανίας και κυρίως οι παρεμβάσεις του Calice και του γερμανού πρεσβευτή A. Baron Marschal εξανάγκασαν τον σουλτάνο, που άλλωστε είχε και συμφέρον να διασπάσει τους ορθόδοξους, να εκδώσει στις 22 Μαΐου 1905 το ακόλουθο irade:

Sa Majesté Impériale le Sultan qui, dans Ses sentiments de haute justice et dans Sa sollicitude pour Ses peuples, étend Ses bienfaits et Ses faveurs à tous Ses sujets fidèles sans distinction de race ni de religion, prenant en considération les suppliques soumises dernièrement aux pieds du Trône Impérial par Ses sujets Valaques, a daigné ordonner qu'en vertu des droits civils dont ils jouissent au même titre que les autres sujets non-Musulmans, leurs communautés désignent des mouhtar conformément en vigueur; qu'à l'instar de ce qui se pratique pour les autres communautés, des membres valaques soient également admis, suivant la règle dans les Conseils administratifs, et que des facilités soient accordées par les autorités Impériales aux professeurs nommés par les dites communautés pour l'inspection de leurs écoles et pour l'accomplissement des formalités édictées par les lois de l'Empire en vue de l'ouverture des nouveaux établissements scolaires⁴⁵.

Αν και ο όρος Millet δεν αναφερόταν στο κείμενο, ωστόσο τα δικαιώματα που είχαν παραχωρηθεί στους Βλάχους ισοδυναμούσαν de-facto μ' αυτά του Millet. Όπως ήταν φυσικό, το irade προκάλεσε την οξεία αντίδραση τόσο του Οικουμενικού Πατριαρχείου όσο και της κυβέρνησης Ράλλη. Η Ελλάδα φρονούσε ότι οι Βλάχοι δεν είχαν τίποτα το κοινό με τους Ρουμάνους. Οι ρουμανίζοντες Βλάχοι στη Μακεδονία άρχισαν να συνεργάζονται με τους βούλγαρους κομιτατζήδες εναντίον των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων τα οποία προέβαιναν σε αιματηρά αντίποινα. Ο πρέσβης της Ρουμανίας στην Αθήνα, I. Papiniu, ζήτησε με μια σειρά διαβημάτων από τον έλληνα πρωθυπουργό

43. HHStA, PA XVIII, Rumänien, Karton 37, 1905, Αρ. Τηλ. 8, Πρεσβεία της Αυστρο-Ουγγαρίας προς Υπουργείο Εξωτερικών, Βουκουρέστι, 17.5.1905.

44. HHStA, PA XVIII, Rumänien, Karton 37, 1905, Αρ. Τηλ. 12, Πρεσβεία της Αυστρο-Ουγγαρίας προς Υπουργείο Εξωτερικών, Βουκουρέστι, 20.5.1905.

45. Βλ. Peyfuss, ό.π., σ. 93. Η ρουμανική κυβέρνηση ευχαρίστησε τον Calice, οι επιθεωρητές των ρουμανικών σχολείων επέστρεψαν στα Ιωάννινα, ο βαλής των Ιωαννίνων ζήτησε συγγνώμη από το ρουμανικό προξενείο των Ιωαννίνων και η Γερμανία λίγες μέρες μετά την έκδοση του irade εγκαινίασε τη γραμμή ferry-boat Κωνσταντινούπολης-Κωνσταντίας.

Δημήτριο Ράλλη τον Ιούνιο-Ιούλιο του 1905 να περιορίσει η Ελλάδα τη δράση των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων στη Μακεδονία και να ασκήσει την επιρροή της στον Οικουμενικό Πατριαρχή, ώστε ο τελευταίος να μην αντιταχθεί στις παραχωρήσεις που όριζε το *irade*. Σε διαφορετική περίπτωση απείλησε με αντίποινα εναντίον των Ελλήνων της Ρουμανίας. Η επίσημη ελληνική άποψη ήταν ότι οι Έλληνες στη Μακεδονία βρισκόνταν σε θέση άμυνας, ότι ήταν υπόθεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η επιβολή της τάξης στη Μακεδονία και ότι ήταν αδιανόητη ελληνική παρέμβαση στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, ώστε να αποκομίσουν πολιτικά οφέλη οι Ρουμάνοι. Η Ρουμανία επισήμανε ότι τα ελληνικά ανταρτικά σώματα συγκροτούνταν στην Ελλάδα και κατηγορούσε το Οικουμενικό Πατριαρχείο για συνεργασία με την ελληνική κυβέρνηση και τους μακεδονικούς συλλόγους⁴⁶.

Την ελληνική και τη ρουμανική θέση στην ανακύψασα διένεξη εξέθεσαν κατά τον ακόλουθο τρόπο στον ρώσο πρέσβη στην Αθήνα S. S. Ščerbačev ο έλληνας πρωθυπουργός και ο ρουμάνος πρέσβης. Ο Ράλλης τόνισε ότι το *irade* δεν έχει καμιά σημασία, διότι δεν υπάρχουν Ρουμάνοι στη Μακεδονία. Η ρουμανική κυβέρνηση προσπάθησε με προπαγάνδα να δημιουργήσει Ρουμάνους από τους Βλάχους, οι οποίοι στην ουσία δεν έχουν τίποτα το κοινό με τους Ρουμάνους. Στο προπαγανδιστικό αυτό έργο, συνέχισε ο Ράλλης, η Ρουμανία ζήτησε τη συνδρομή της Ελλάδας. Αν η Ελλάδα παρέμεινε πιστή στη θέση της, τότε, σύμφωνα με τις οδηγίες που είχε λάβει ο ρουμάνος πρέσβης Papiniu, η ρουμανική κυβέρνηση δεν θα είχε καμιά ευθύνη για τα αντίποινα που θα μπορούσαν να υποστούν οι Έλληνες της Ρουμανίας. Αν ληφθεί υπόψη ότι ο ρουμανικός τύπος, συμπεριλαμβανομένων και των κυβερνητικών εφημερίδων, καλεί τον λαό σε αντίποινα, μπορεί να υποτεθεί ότι η ίδια η κυβέρνηση σχεδιάζει να τα προκαλέσει, συμτέρανε ο έλληνας πρωθυπουργός. Ο Ράλλης παρακάλεσε τον ρώσο πρέσβη, σε περίπτωση διακοπής των ελληνο-ρουμανικών σχέσεων και ανάκλησης του έλληνα πρέσβη από το Βουκουρέστι, να ανατεθεί στην εκεί ρωσική πρεσβεία η προάσπιση των ελληνικών συμφερόντων στη Ρουμανία⁴⁷.

Διαφορετικά έθεσε το ζήτημα ο I. Papiniu. Παραδέχτηκε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των Κουτσόβλαχων της Βαλκανικής ήταν ένθερμοι ζηλωτές του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Ελλάδας, αλλά αναφέρθηκε στη ρουμα-

46. Για τον διπλωματικό αυτόν πόλεμο Ελλάδας-Ρουμανίας τον Ιούνιο-Ιούλιο του 1905 βλ. τη συλλογή εγγράφων *Documente Diplomatice. Afacerile Macedoniei. Conflictul Greco-Român 1905*, Ministerul Afacerilor Străine, Βουκουρέστι 1905, σσ. 59-68.

47. Βλ. Τηλεγράφημα της ρωσικής πρεσβείας προς το Υπουργείο Εξωτερικών, αρ. 37, Αθήνα 24.7.1905, στη συλλογή των ρωσικών εγγράφων *Makedonija među avtonomijata i delež ot Zbornik ruska diplomatska dokumentacija 1894-1913*, Izbor, prevod i komentar D-r Simon Drakul, Tom IV 1905, Κομπάνοβο 1998, σσ. 254-255.

νική καταγωγή των Κουτσόβλαχων και έκρινε ως θεμιτά τα αιτήματα των ρουμανιζόντων Κουτσόβλαχων. Τους Κουτσόβλαχους που αυτοπροσδιορίζονται ως Ρουμάνοι η ρουμανική κυβέρνηση θεωρεί ως δικαίωμα της να τους προστατεύσει με την ίδρυση σχολείων και την τέλεση της λειτουργίας στη γλωσσική τους διάλεκτο, δήλωσε ο ρουμάνος πρέσβης. Το Πατριαρχείο φάνηκε απρόθυμο να προβεί σε υποχωρήσεις προς τους Κουτσόβλαχους και η ελληνική κυβέρνηση αρνήθηκε να ασκήσει την επιρροή της στο Πατριαρχείο που το θεωρεί βασικό υπερασπιστή των ελληνικών συμφερόντων. Οι Έλληνες, συνέχισε ο Papiniu, άρχισαν να επιδίδονται σε δολοφονίες των διευθυντών των σχολείων και των προκρίτων και η ελληνική κυβέρνηση δεν λαμβάνει κανένα μέτρο για την αποτροπή των δολοφονιών. Ο ρουμάνος πρέσβης ανέφερε ότι η Ρουμανία δεν έχει την πρόθεση να δράσει κατά του ελληνισμού στη Μακεδονία και ότι είναι προς το συμφέρον της Ελλάδας να κερδίσει τις συμπάθειες των Ρουμάνων για να αποτραπεί η συμμαχία με τους εχθρούς της Ελλάδας, τους Βούλγαρους. Σχετικά με την πιθανότητα των αντιποίνων, ο Papiniu διευκρίνισε ότι πρόκειται για οικονομικό μποϊκοτάζ των Ελλήνων της Ρουμανίας⁴⁸. Ο Papiniu απέφυγε να εξηγήσει γιατί εκδηλώθηκε ρουμανοφιλία σε ομάδες των Κουτσόβλαχων και ποια ήταν τα απώτερα ρουμανικά σχέδια.

Σε μια προσπάθεια να αποσοβήσει την κλιμάκωση της έντασης στις ελληνο-ρουμανικές σχέσεις ο Pallavicini συμβούλεψε τον ρουμάνο Υπουργό των Εξωτερικών να αποφύγει τη ρήξη και να έρθει σε συνεννόηση με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ο Jacob Lahovari έθεσε ως όρο τον σεβασμό του irade και μίλησε για την ερεθισμένη κοινή γνώμη της Ρουμανίας. Ο Pallavicini δεν είχε ωστόσο καμιά αμφιβολία ότι η οργή της κοινής γνώμης ήταν υποβολιμαία, ότι σκόπιμα καλλιεργούνταν από τον τύπο ανθελληνικό κλίμα και ότι η κυβέρνηση εύκολα θα μπορούσε να χαλιναγωγήσει την κατάσταση⁴⁹.

Αλλά η ρουμανική κυβέρνηση είχε κάνει την επιλογή της. Μια σειρά από ληπτέα μέτρα που είχαν κλιμάκωση στη σκληρότητά τους αποσκοπούσαν να εκφοβίσουν την Ελλάδα ώστε να αναθεωρήσει τη στάση της στο Κουτσόβλαχικό. Το ανθελληνικά άρθρα στον ρουμανικό τύπο ήταν η αρχή. Στις 2 Αυγούστου 1905 η «Εταιρεία της Μακεδονο-Ρουμανικής Κουλτούρας» διοργάνωσε στο Βουκουρέστι ανθελληνικό συλλαλητήριο. Παραβρέθηκαν όχι μονάχα εκπρόσωποι των Κουτσόβλαχων, αλλά και φοιτητές, επαγγελματίες, αξιωματούχοι κ.λπ. Οι ομιλητές, αφού καυτηρίασαν «τα εγκλήματα» των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων εναντίον των Βλάχων στη Μακεδονία, κάλεσαν τους

48. Ο.π., σσ. 255-256.

49. *HHStA, PA XVIII, Rumänien, Karton 37, 1905*, Αφ. Εγγρ. 38 Α-Β, Pallavicini προς Goluchowski, Σινάια, 21.7.1905.

Ρουμάνους να διακόψουν κάθε συναλλαγή με τους Έλληνες της Ρουμανίας⁵⁰. Προσπάθεια των διαδηλωτών να λεηλατήσουν ελληνικά καταστήματα στο κέντρο του Βουκουρεστίου αποτράπηκε από τις αστυνομικές δυνάμεις. Η ελληνική πρεσβεία φρουρούνταν από ισχυρές δυνάμεις χωροφυλακής. Στις 13 Αυγούστου ακολούθησε δεύτερο ανθελληνικό συλλαλητήριο στο Γιούργεβο, όπου διαδηλωτές έκαψαν την ελληνική σημαία⁵¹. Την ίδια μέρα βανδαλίστηκε το ελληνικό καφενείο «Ρουμανία» του Βουκουρεστίου και κακοποιήθηκε ο ιδιοκτήτης του, Παύλος Σταμούλης⁵². Λίγες μέρες αργότερα απελάθηκαν από τη Ρουμανία ο διευθυντής της εφημερίδας *Πατρίς* Σπ. Σίμου και δύο συντάκτες, οι Χ. Παππάς και Θεοδ. Μοσχόπουλος, κατηγορούμενοι για αντιρουμανική δράση⁵³. Επρόκειτο για την επαναδημοσίευση στην εφημερίδα την παραμονή του συλλαλητηρίου μιας λιθογραφίας που παρίστανε τη Μακεδονία να στηρίζεται σε έναν αρματολό και με το σχόλιο *Ούτε τουρκική, ούτε βουλγαρική, θα μείνει πάντα ελληνική*. Η λιθογραφία είχε πρωτοδημοσιευτεί την 1η Ιανουαρίου 1903, χωρίς τότε να υπάρξουν αντιδράσεις. Στις διαμαρτυρίες του Έλληνα πρέσβη στη Ρουμανία, Α. Τομπάζη, για το κάψιμο της ελληνικής σημαίας και την απέλαση των δημοσιογράφων ο Υπουργός Εξωτερικών της Ρουμανίας, Jacob Lahovari, απάντησε ότι οι αστυνομικές δυνάμεις ήταν ανίσχυρες να αποτρέψουν το συμβάν λόγω της αγανάκτησης του ρουμανικού λαού, ενώ σχετικά με την απέλαση των δημοσιογράφων έκρινε ότι ήταν δικαίωμα του κράτους να προστατεύει τα συμφέροντά του⁵⁴. Καθώς η κυβέρνηση Cantacuzino φάνηκε απρόθυμη να περιστείλει το ανθελληνικό κίνημα, στις 15 Σεπτεμβρίου 1905 ο Τομπάζης εγκατέλειψε το Βουκουρέστι, απερχόμενος σε άδεια και αφήνοντας τη φύλαξη της πρεσβείας στον προξενικό αναπληρωτή κ. Βάρναλη. Το ίδιο έπραξε αμέσως και ο ρουμάνος πρέσβης στην Αθήνα, ωστόσο οι διπλωματικές σχέσεις δεν διακόπηκαν.

Τον Οκτώβριο του 1905 η ρουμανική κυβέρνηση κατήγγειλε την εμπορική σύμβαση της 19ης Δεκεμβρίου 1900, όπως και το συνημμένο πρωτόκολλο που αφορούσε το καθεστώς των ελληνικών κοινοτήτων⁵⁵. Έτσι, οι κοινότητες έχασαν το δικαίωμα να λαμβάνουν δωρεές ή κληροδοτήματα και εξαναγκάζονταν να ρευστοποιήσουν την περιουσία τους. Θεωρητικά η εμπορική σύμβαση

50. HHStA, PA XVIII, Rumänien, Karton 37, 1905, Αρ. Εγγρ. 40, Pallavicini προς Goluchowski, Σινάα, 3.8.1905.

51. Βλ. τη συλλογή διπλωματικών εγγράφων που εξέδωσε το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, *Διπλωματικά Έγγραφα κατατεθέντα εις την Βουλήν υπό του επί των Εξωτερικών Υπουργού. Ελληνορουμανική διαφορά*, Αθήνα 1906, σ. 8.

52. Βλ. *Διπλωματικά Έγγραφα*, ό.π., σσ. 9-10.

53. *Ο.π.*, σσ. 11-12.

54. *Ο.π.*, σσ. 14-15 και 18.

55. HHStA, PA XVIII, Rumänien, Karton 37, 1905, Αρ. Εγγρ. 56, Pallavicini προς Goluchowski, Σινάα, 11.10.1905.

είχε ισχύ 9 μηνών από την ημέρα της μονομερούς καταγγελίας της, εύλογο διάστημα, κατά την εκτίμηση της ρουμανικής κυβέρνησης, ώστε η Αθήνα να υποστεί το πολιτικό κόστος και να αναθεωρήσει τη στάση της στο Κουτσοβλαχικό. Η Ρουμανία προωθούσε ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο για τις ελληνικές κοινότητες της Ρουμανίας, απέρριψε τους ισχυρισμούς της κυβέρνησης Ράλλη για αποσύνδεση της εμπορικής σύμβασης από το ειδικό παράρτημα για το καθεστώς των ελληνικών κοινοτήτων⁵⁶ και απέκλεισε κάθε παραπομπή του θέματος σε διεθνή διαιτησία⁵⁷. Τον Νοέμβριο του 1905 αποφάσισε τη χρηματοδότηση της συγκρότησης ενόπλων τμημάτων των ρουμανιζόντων Βλάχων στη Μακεδονία⁵⁸. Αμέσως άρχισαν δίκες κατά των σχολείων των ανθρών ελληνικών κοινοτήτων. Έκλεισαν τα ελληνικά σχολεία στην Κωνσταντζα, τη Βραϊλα, το Καλαφάτι, τη Σουλινά και την Τούλτσα⁵⁹. Μόνο τα ελληνικά σχολεία του Γαλατσίου συνέχισαν τη λειτουργία τους. Τον Φεβρουάριο του 1906 από τη Ρουμανία απελάθηκαν έξι επιφανείς Έλληνες της ελληνικής κοινότητας του Βουκουρεστίου, μέλη της εταιρείας «Ελληνισμός», κατηγορούμενοι για χρηματοδότηση των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων στη Μακεδονία⁶⁰. Μεταξύ αυτών ήταν και ο γνωστός τραπεζίτης Χρυσοβελένης. Τη νύχτα της 18ης Φεβρουαρίου 1906 2.000 άτομα, σε εύθυμη διάθεση και υπό τους ήχους μουσικής, διέτρεχαν τους δρόμους του Βουκουρεστίου, εκφράζοντας την ικανοποίησή τους για την απέλαση των Ελλήνων⁶¹. Το πρωί της ίδιας μέρας 20 άτομα είχαν εισβάλει στο παρεκκλήσι της ελληνικής πρεσβείας του Βουκουρεστίου, εξαναγκάζοντας τον ιερέα να αναγνώσει το Ευαγγέλιο στα ρουμανικά. Ο ιερέας αρνήθηκε και κατέφυγε στην πρεσβεία. Καθώς Ρουμανία απέρριψε

56. HHStA, PA XVIII, Rumänien, Karton 37, 1905, Αρ. Εγγρ. 58, Pallavicini προς Goluchowski, Σινάα, 21.10.1905.

57. HHStA, PA XVIII, Rumänien, Karton 37, 1905, Αρ. Εγγρ. 62 Β, Πρεσβεία της Αυτρο-Ουγγαρίας προς Υπουργείο Εξωτερικών, Βουκουρέστι, 15.11.1905.

58. HHStA, PA XVIII, Rumänien, Karton 37, 1905, Αρ. Εγγρ. 64 Δ, Πρεσβεία της Αυτρο-Ουγγαρίας προς Υπουργείο Εξωτερικών, Βουκουρέστι, 15.11.1905.

59. Βλ. *Διπλωματικά Έγγραφα*, ό.π., σσ. 38-39.

60. HHStA, PA XVIII, Rumänien, Karton 38, 1906, Αρ. Εγγρ. 12, Πρεσβεία Αυτρο-Ουγγαρίας προς Υπουργείο Εξωτερικών, Βουκουρέστι, 19.2.1906.

61. Ο.π. Δεν έλειψαν στη Ρουμανία και οι φωνές νηφάλιων ανθρώπων που έκριναν ως ασύμφορη για τη Ρουμανία την αντιπαράθεση με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και την Ελλάδα. Ο καθηγητής Σλαβικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Ιασίου και Ακαδημαϊκός Ι. Bărbulescu απέδωσε τη δράση των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων εναντίον των Βλάχων στην συμπόρευσή τους με τους Βούλγαρους. Εξύμνησε την οικουμενική πολιτική του Πατριαρχείου το οποίο, όπως και ο ίδιος τόνισε, δεν ήταν αφνητικό στην τέλεση της θείας λειτουργίας στα βλάχικα, εφόσον τα εκκλησιαστικά βιβλία ήταν εγκεκριμένα από τη σύνοδο της Κωνσταντινούπολης βλ. Ι. Bărbulescu, *Relations des Roumains avec les Serbes, les Bulgares, les Grecs et la Croatie en liaison avec la question macédo-roumaine*, Ιάσιο 1912, σσ. 145-150. Το όλο ζήτημα συνίστατο στις πολιτικές διαστάσεις που αποκτούσε το κουτσοβλαχικό με την ενεργό ανάμιξη της Ρουμανίας. Το Πατριαρχείο κάτω από ορισμένους όρους ήταν πρόθυμο να προβεί σε παραχωρήσεις προς τους Βλάχους.

την παραπομπή του θέματος του νομικού καθεστώτος των ελληνικών κοινοτήτων της Ρουμανίας στο Διεθνές Διαιτητικό Δικαστήριο της Χάγης και τη διαμεσολαβητική προσπάθεια της Ρωσίας για την ομαλοποίηση των σχέσεων, τον Ιούλιο του 1906 η κυβέρνηση Θεοτόκη διέκοψε τις διπλωματικές σχέσεις με τη Ρουμανία. Η Ελλάδα βρέθηκε απομονωμένη στον βαλκανικό χώρο. Την ίδια περίπου περίοδο άρχισαν και οι ανθελληνικοί διαγωμοί στην Ανατολική Ρωμυλία, πράγμα που επιδείνωσε τις ελληνο-βουλγαρικές σχέσεις.

Η ελληνική κοινή γνώμη ευαισθητοποιήθηκε στο ζήτημα των ανθελληνικών διωγμών στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία. Όταν στις 12 Ιουνίου 1910 το ρουμανικό σκάφος «Αυτοκράτωρ Τραϊανός» προσάραξε στο λιμάνι του Πειραιά, εξαγριωμένο πλήθος εισέβαλε στο σκάφος υπό το πρόσχημα της απελευθέρωσης ενός έλληνα, ρουμάνου υπηκόου που λιποτάκτησε από το ρουμανικό στρατό, και προκάλεσε υλικές ζημιές. Μετά από διμερείς διαπραγματεύσεις η Ελλάδα εξαναγκάστηκε να ζητήσει συγγνώμη, να καταβάλει αποζημίωση 20.000 lei και να εκδώσει τον έλληνα λιποτάκτη⁶². Το επεισόδιο του Πειραιά, που πρέπει να αποδοθεί κυρίως στη συναισθηματική φόρτιση του ελληνικού λαού, αποτελεί την τελευταία θλιβερή σελίδα στην ιστορία των ελληνο-ρουμανικών σχέσεων. Η πολιτική κατάσταση που διαμορφώθηκε στη Βαλκανική Χερσόνησο με την πολιτική του εκτουρκισμού των Νεοτούρκων, η αγγλο-ρωσική προσέγγιση του 1907 και η σταδιακή άρση των αγγλικών επιφυλάξεων στη διατήρηση της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ο ιταλο-τουρκικός πόλεμος του 1911 και η διορατική βαλκανική πολιτική του Βενιζέλου επέφεραν μια ενδοβαλκανική προσέγγιση. Η Ελλάδα το 1911 ομαλοποίησε τις σχέσεις της με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Τον Ιούνιο του 1911 οι διπλωματικές σχέσεις Ελλάδας-Ρουμανίας αποκαταστάθηκαν πλήρως. Ωστόσο, η Ρουμανία προσδοκούσε μια αναγνώριση των δικαιωμάτων των Κουτσοβλάχων από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Η στάση ωστόσο της Βουλγαρίας μετά τον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο διέσπασε τη βαλκανική συμμαχία του 1912. Σε μια προσπάθεια διατήρησης της ενδοβαλκανικής ισορροπίας, με ενέργειες κυρίως της ρωσικής διπλωματίας, η Συνδιάσκεψη των Μεγάλων Δυνάμεων στην Αγία Πετρούπολη εκχώρησε τη Σιλίστρια στη Ρουμανία στις 9 Μαΐου 1913. Ταυτόχρονα, ο Τσάρος Νικόλαος ο Β΄ κάλεσε τους πρωθυπουργούς των βαλκανικών κρατών για διαβουλεύσεις στην Πετρούπολη, ώστε να μην διασπαστεί η βαλκανική συμμαχία. Αλλά η εμμονή της Βουλγαρίας στην τήρηση της βουλγαρο-σερβικής συμφωνίας του 1912 για τη Μακεδονία και οι βουλγαρικές διεκδικήσεις επί

62. Βλ. τη συλλογή των ρουμανικών εγγράφων για το επεισόδιο του Πειραιά που εξέδωσε το Υπουργείο Εξωτερικών της Ρουμανίας, *Documente Diplomatice. Incidentul de la Pireu 30 Mai/12 Iunie 1910*, Ministerul Afacerilor Străine, Βουκουρέστι 1910.

της Θεσσαλονίκης καθιστούσαν βέβαιο ένα νέο βαλκανικό πόλεμο. Η στάση της Ρουμανίας είχε αναμφισβήτητα μεγάλη βαρύτητα. Η Βουλγαρία υπολόγιζε ότι μετά την εκχώρηση της Σιλίστριας στη Ρουμανία και τις διαβεβαιώσεις της για τον σεβασμό των δικαιωμάτων των Βλάχων στις περιοχές της Μακεδονίας που είχε καταλάβει ο βουλγαρικός στρατός, η Ρουμανία θα παρέμεινε ουδέτερη. Η Ελλάδα προσπάθησε να συνάψει συμμαχία με τη Ρουμανία, δίνοντας και αυτή εγγυήσεις για τον σεβασμό των εκπαιδευτικών και θρησκευτικών δικαιωμάτων των Κουτσόβλαχων, καθώς το Πατριαρχείο παρέμεινε ανένδοτο. Τέτοιες διαβεβαιώσεις δόθηκαν αρχικά στις 28 Δεκεμβρίου 1912 από τον Βενιζέλο στον Take Ionescu, βλάχο στην καταγωγή και εκπρόσωπο της Ρουμανίας στη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου⁶³. Αλλά δεν είχε σημειωθεί ωστόσο ουσιαστική προσέγγιση, καθώς η Ρουμανία εννοούσε την ένταξη της Πίνδου στο αλβανικό κράτος, ενώ δεν είχε επέλθει καμιά μεταβολή στο καθεστώς των ελληνικών κοινοτήτων της Ρουμανίας.

Στις 15 Μαΐου 1913 ο Έλληνας πρέσβης στο Βουκουρέστι, Παπαδιαμαντόπουλος, επισκέφθηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών τον ρουμάνο πρωθυπουργό Titu Maiorescu και τον ενημέρωσε για τις θέσεις της ελληνικής κυβέρνησης: 1) η ελληνική κυβέρνηση θα επιτρέψει τη λειτουργία σχολείων και εκκλησιών για τους Κουτσόβλαχους στις περιοχές που θα προσαρτηθεί, 2) η ελληνική κυβέρνηση επιθυμεί να πληροφορηθεί αν η Ρουμανία είναι διατεθειμένη να συνάψει συμμαχία με την Ελλάδα, καθώς η Βουλγαρία γίνεται απειλητική⁶⁴. Ο ρουμάνος πρωθυπουργός απάντησε ότι γνωρίζει για τις ελληνικές παραχωρήσεις στο Κουτσοβλαχικό και θεώρησε αυτονόητο ότι το ρουμανικό κράτος είχε το δικαίωμα να επιχορηγεί τα σχολεία και τις εκκλησίες, όπως και το δικαίωμα να τοποθετήσει έναν επίσκοπο. Σχετικά με το ζήτημα της συμμαχίας ανέφερε ότι η Ρουμανία θα καθορίσει τη στάση της μετά την επικύρωση της Συνθήκης της Πετρούπολης από το ρουμανικό Κοινοβούλιο⁶⁵.

Αλλά η Ρουμανία άφησε να εννοηθεί ότι δεν θα παράμεινε αδιάφορη, σε περίπτωση ενός νέου βαλκανικού πολέμου. Συμμαχία με τη Βουλγαρία αποκλειόταν. Η Σιλίστρια δεν ικανοποιούσε πλήρως τη ρουμανική πλευρά, καθώς το Βουκουρέστι διεκδικούσε τη Νότια Δοβρουτσά μέχρι τη γραμμή Tutrakan-Balčik. Ήταν κατά συνέπεια προφανής η στάση της Ρουμανίας στον επικείμενο βαλκανικό πόλεμο, πράγμα που έπρεπε να προβληματίσει τη Βουλγαρία. Η τελευταία είχε ενημερωθεί στις 29 Μαΐου 1913 για την απόφαση της

63. Βλ. H. Gardikas-Katsiadakis, *Greece and the Balkan Imbrolio. Greek Foreign Policy 1911-1913*, Αθήνα 1995, σ. 219.

64. Βλ. T. Maiorescu, *România, Războiul Balcanic și Cadrilaterul*, Βουκουρέστι 1995, σσ. 208-209.

65. Βλ. Maiorescu, *ό.π.*, σ. 209.

ρουμανικής κυβέρνησης να μην παραμείνει αμέτοχη σε ένα νέο βαλκανικό πόλεμο⁶⁶. Η κοινή προσπάθεια της Ελλάδας, Σερβίας και Ρουμανίας για την αντιμετώπιση του βουλγαρικού κινδύνου επισκίασε προσωρινά τα εκκρεμή και δευτερεύοντα ζητήματα στις ελληνο-ρουμανικές σχέσεις. Οι διαβεβαιώσεις της Ελλάδας για τα δικαιώματα των Κουτσόβλαχων ήταν αρκετές ώστε να συντελέσουν στην άρση των διαταγμών της Ρουμανίας. Όπως είναι γνωστό, στον Δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο ο ρουμανικός στρατός έφθασε μέχρι τη Βάρνα.

Η έκβαση του Δεύτερου Βαλκανικού Πολέμου σύσφιξε περισσότερο τις σχέσεις Ελλάδας-Ρουμανίας. Στη Συνδιάσκεψη του Βουκουρεστίου (Αύγουστος 1913) η Ρουμανία με παρακίνηση της Γερμανίας υποστήριξε τελικά τις ελληνικές διεκδικήσεις επί της Καβάλας και ο Βενιζέλος με τη σειρά του δεσμεύτηκε για τον σεβασμό των δικαιωμάτων των Κουτσόβλαχων, παρά τις αντιδράσεις που προκλήθηκαν στην Ελλάδα⁶⁷. Στην ουσία ωστόσο το Κουτσοβλαχικό απώλεσε τη δυναμική που είχε κατά το παρελθόν στη ρουμανική πολιτική, εφόσον η Ρουμανία είχε προσαρτήσει τη Νότια Δοβρουτσά. Εκτιμώντας την πολιτική κατάσταση που διαμορφώθηκε στη Βαλκανική μετά τη υπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου ο Nicolae Iorga επισήμανε ότι δύο ήταν τα ζητήματα που εγκυμονούσαν κινδύνους για το μέλλον της Βαλκανικής, το Μακεδονικό και το Αλβανικό⁶⁸. Η σταθερή πλέον φιλία Ελλάδας-Ρουμανίας και η εξάλειψη του Κουτσοβλαχικού επέδρασαν και στην εξομάλυνση των σχέσεων της Ρουμανίας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Στις σχέσεις υπήρχε ένα ψυχρό κλίμα ήδη από το 1863 (λόγω της δήμευσης των βακουφικών γαιών των πατριαρχικών μοναστηριών της Ρουμανίας από το ρουμανικό κράτος) που επιδεινώθηκε με την ανακίνηση του Κουτσοβλαχικού. Τον Ιανουάριο-Φεβρουάριο του 1914 διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις μεταξύ διπλωματών της Ελλάδας, της Σερβίας, του Μαυροβουνίου και της Ρουμανίας που ολοκληρώθηκαν με την υπογραφή μιας μυστικής συμφωνίας στο Βουκουρέστι από τους πρωθυπουργούς της Ελλάδας, Ελευθέριο Βενιζέλο, της Ρουμανίας, Ion Brătianu και της Σερβίας Nikola Pašić. Η συμφωνία προέβλεπε κοινή δράση σε περίπτωση επιδείνωσης της κατάστασης στη Βαλκανική.

Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο τόσο η Ελλάδα όσο και η Μεγάλη

66. Βλ. V. Georgiev - St. Trifonov, *Istoriija na Bălgarite 1878-1944 v dokumenti, T.II 1912-1918*, Σόφια 1996, σ. 185.

67. Gardikas-Katsiadakis, *ό.π.*, σσ. 236-239. Για τη στάση γενικά της Ρουμανίας στους Βαλκανικούς Πολέμους και στη Συνδιάσκεψη του Βουκουρεστίου βλ. τη συλλογή εγγράφων του ρουμανικού Υπουργείου Εξωτερικών, *Documente Diplomatice. Evenimentele din Peninsula Balcanică. Açıunea României 20 Septemvrie 1912-1 August 1913*, Βουκουρέστι 1913.

68. Βλ. Ciachir, *ό.π.*, σ. 448.

Ρουμανία επιδίωξαν τη σταθερότητα στα Βαλκάνια και τη διατήρηση του εδαφικού status-quo. Στις 12.3.1928 ο Μιχαλακόπουλος υπέγραψε με τον ρουμάνο Υπουργό των Εξωτερικών Nicolae Titulescu στη Γενεύη ένα σύμφωνο διαιτησίας και μη επίθεσης. Στις 11.8.1931 ο Βενιζέλος υπέγραψε στο Βουκουρέστι με τον Nicolae Iorga, πρωθυπουργό τότε της Ρουμανίας, συμφωνία για το εμπόριο και τη ναυσιπλοία στον Δούναβη, όπως και ειδική συμφωνία για την αναγνώριση των ελληνικών κοινοτήτων της Ρουμανίας ως νομικών προσώπων. Ουσιαστικά προβλήματα στις διμερείς σχέσεις δεν υπήρχαν πλέον και η Ελλάδα στήριξε τις προσπάθειες του Nicolae Titulescu για τη σύναψη του βαλκανικού συμφώνου του 1934. Οι ρουμανίζοντες Κουτσόβλαχοι εγκαταστάθηκαν στη Δοβρουτσά, απ' όπου 100.000 Μουσουλμάνοι το 1936 μετανάστευσαν στην Τουρκία.

SUMMARY

Spyridon Sfetas, *The historical context of Helleno-Romanian political relations (1866-1913)*.

Despite bilateral talks aimed at concluding an alliance against either Turkey or Bulgaria, Greece and Romania never succeeded in achieving a substantive rapprochement. The issue of the Koutso-Vlachs and the question of inheritance rights on the property of Greek businessmen in Romania were obstacles that on occasion even led to the suspension of diplomatic relations (1892, 1906). A solidly-based rapprochement between the two countries came with the Second Balkan War in 1913, when the Koutso-Vlach question lost its dynamism with Romania's annexation of Southern Dobruja.